రూపాయి

మొదటికూర్పు :
చిత్రభాను వైశాఖం
రెండవకూర్పు :
స్వభాను మాఘం

జానకీ రామా ప్రెస్
తెనాలి

ఆంధ్రప్రభ కార్యాలయం,
మద్రాసు.

శ్రీ కృష్ణరావుగారికి,

కావ్యజగత్తుకు పీఠికను పంపించమని కోరుతూ మీరు వ్రాసిన ఉత్తరం అందింది. కాని, నాకు పీఠికల్ని వ్రాసే అలవాటు లేదు. ఇతరుల పుస్తకాలకు నేనెన్నడూ పీఠిక వ్రాయలేదు సరిగదా, నా పుస్తకాలకు యితరులచేత వ్రాయించడమయినా జరగలేదు. ఈ సందర్భంలో నా కొక విషయం జ్ఞాపకానికి వస్తున్నది. స్వదేశ సంస్థానాలు నా మొట్టమొదటి పుస్తకం. అది అచ్చైన కొత్తలో ఒక పెద్దమనిషి దాన్ని నా చేతిలో చూచాడు. "ఇదేనా, మీరు వ్రాసిన పుస్తకం?" అంటూ దాన్ని తీసుకొని మొదటి పేజీల్ని తిరగవేశాడు. వెంటనే అత్యాశ్చర్యంగా, "అయ్యో, పీఠిక లేదేమండీ!" అని అడిగాడు. పీఠిక లేకపోవటం పాపంగా నాకు తోచలేదు. కాని ఆయనతో అనవసరంగా వాదం దేనికని చిరునవ్వి ఊరుకున్నాను. ఇంతలో ఆయన పేజీల్ని చివరివరకు చకచక తిప్పాడు. ఈసారి మొదటి కంటేకూడా ఆశ్చర్యంగా, "అయ్యయ్యో! తప్పొప్పుల పట్టికైనా లేదే!" అని అన్నాడు. పీఠిక, తప్పొప్పుల పట్టిక ప్రతి పుస్తకానికి తప్పకుండా ఉండవలసిన అంగాలని అంతవరకు నాకు తెలియదు! మీ 'కావ్యజగత్తు' చివరిలో నాకు తప్పొప్పుల పట్టిక కనపడలేదు. అయినప్పుడు పీఠికమాత్రం దేనికి? పైగా,

నేను అలవాటులేని పనికి పూనుకోవటం దేనికి? అంచేత పీఠిక బదులు మీకు యీ ఉత్తరాన్ని వ్రాస్తున్నాను.

కావ్యజగత్తును ఒకే బిగువున ఒకటిన్నర గంటలో చదివేశాను. చదవటం పూర్తిచెయ్యగానే కావ్యజగత్తు అనే పేరు మీ పుస్తకానికి చాలా తగివున్నట్టుతోచింది. ఎందుచేతనంటే,— వ్రాసింది 88 పేజీలే అయినప్పటికీ, ఒక జగత్తును దానిలో మీరు యిమడ్చగలిగారు. మీ పుస్తకం యెంత సంగ్రహంగా ఉందో అంత సమగ్రంగా ఉంది. మీరు వ్రాసిన ఒక్కొక్క వాదనం ఒక్కొక్క సూత్రంవలె ఉన్నదంటే ముఖస్తుతి చేస్తున్నానని అనుకోబోకండి. రామ్సే మాక్డొనాల్డ్‌ను గురించి—చర్చిల్ కాబోలు—అతడికి అశేష పదజాలంలో అత్యల్పమైన భావాన్ని పొదివే అత్యద్భుతశక్తి వున్నదని అపహాస్యం చేశాడు. రామ్సే మాక్డొనాల్డు ఉపన్యాసాలనే మనవారి రచనలలో అనేకం జ్ఞాపకం చేస్తూఉంటాయి. ఈ పరిస్థితిలో మీరు కావ్యజగత్తులో సాధించగలిగిన జిగి అభినందనీయమైనదనీ, అనుసరణీయమైనదని అంటే నమ్మండి.

ఇది స్తుతి అని అనుమానిస్తున్నారా? అయితే మరి నింద ప్రారంభిస్తున్నాను. మీ, నా పరిచయం మూడేళ్ళపాటిదని అనుకుంటాను. ఈ మూడేళ్ళలోనూ మీరు నాపట్ల చాలా కపటంగా నటించారు! ఈ విషయాన్ని 'కావ్యజగత్తు'ను చదివిన తర్వాత తెలుసుకుని, "గంగిగోవువలె పైకి కనబడుతున్నవారైనా,

ఇంత కపటంగా ప్రవర్తించగల రన్నమాట!" అని నేను విస్తుపోయాను.

మీరు చేసిన కపటం మీకు తెలియకపోవచ్చు. అందుకని నన్ను చెప్పమంటారాం? ఆంధ్ర, సంస్కృత, పాశ్చాత్య సాహిత్యాన్ని యింతగా మథించిన సంగతి మీరు ఒక్కనాడైనా బయటపెట్టారా? వివిధ సాహిత్యాల్ని మథించడమే కాకుండా, వాటిని అర్థం చేసుకోవటానికి, వాటి విలువను కట్టటానికి, సంఘ పరిణామంలో వాటి స్థానాన్ని నిర్ణయించడానికి, వైజ్ఞానిక శాస్త్రాలలో సయితం పాండిత్యాన్ని గడించిన విషయాన్ని పొరపాటుగానైన వెల్లడించారా. అయితే మీరు దాన్ని వినయం (మోడెస్టీ) అని అంటారు కాబోలు! అది నేను మాత్రం కపటం అనే అంటాను. సరే! కానివ్వండి! మీరు యింతవరకు కపటం చెయ్యగలిగారు గాని, ఇక చెయ్యలేరుగదా!

నేను మీ కావ్యజగత్తులోని భావాలతో పూర్తిగా యేకీభవిస్తున్నాను. "సామాజిక జీవనంతో ఉత్పన్నమైన భాష సమాజంతోనే మారుతూ వుంటుంది.........అసలు కళ అనేది కూడా సామాజిక జీవనం ఉన్నప్పుడే ఉంటుంది. సామాజిక జీవనం లేకపోతే కళ అనేదే ఉండదు......కళను కాని కవిత్వాన్ని కాని సమాజాన్నుంచి విడదీసి విమర్శించి

ఇదమిత్థమని తేల్చుకోవటానికి వీల్లేదు. ఒక వేళ విడదీస్తే దానికి మారకం లేని కరెన్సీనోటు గతి పడుతుంది...... కవిత్వ తత్త్వాన్ని అవగాహన చేసుకోటానికి ఒక చారిత్రిక భౌతిక సిద్ధాంతమే తోడ్పడుతుంది." — మీ ఈ భావాలన్నింటితో నేనేకాదు; సోషలిస్టు దృక్పథం ఉన్న ప్రతివారు కూడా ఏకీభవించక తప్పదు. మానవసంఘం ఆర్థిక కారణాలను బట్టి ఒక క్రమపరిణతిని పొందుతున్నదనే సత్యాన్ని కాదని, మానవ చరిత్ర, రాజుల, రాజరికాల కథాసంపుటిమాత్రమే నని వాదించేవారు మీ భావాలతో యేకీభవించడం కల్ల. కాని వారి మస్తిష్కాలకైనా మీ 'కావ్యజగత్తు' కొంత పని పెట్టకపోదనే నమ్మకం నాకు వుంది.

— నార్ల

P. S.

మీరు వ్రాసిన ఈ ఉత్తరాన్ని పోస్టుచేసేముందు తిరిగి చదవగా, నా స్వదేశ సంస్థానాలు రెండవ ముద్రణకు, అప్పటిలో అఖిలభారత సంస్థాన ప్రజామండలికి అధ్యక్షులుగా ఉన్న డాక్టర్ భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్య పంతులుగారు ఒక పీఠికను వ్రాసిన సంగతి జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. అయితే అది పేరుకు పీఠికగాని నిజానికి సంస్థానాల సమస్యనుగురించి ఒక ప్రతిభాపూర్వక వ్యాసం.

ఒక మాట

ఈ కావ్యజగత్తులోని వ్యాసాలు భారతిలోను, ఆంధ్రప్రభలోను యిదివరకు ప్రకటించబడ్డాయి. ఈ వ్యాసాలను మళ్ళీ పుస్తకరూపంగా అచ్చువేయించుకోటానికి అనుమతించిన శ్రీ శంభుప్రసాదుగారికినీ, ఆంధ్రప్రభాధికారులకునూ కృతజ్ఞుణ్ణి.

ఈ పుస్తకవిషయాన్ని గూర్చి కొంత చెప్పవలసివుంది. పత్రికలలో యీ వ్యాసాలు ప్రకటింపబడింతరువాత వాదోపవాదాలు బయలుదేరాయి. చివరి వ్యాసంపై ఐదు వ్యాసాలు వచ్చాయి. ఒక వ్యాసం నన్ను సమర్థించింది. మిగతా నాలుగు వ్యాసాలూ నన్నూ, నావాదాన్నీ ఢీకొన్నాయి. అయితే యీ నాలుగు వ్యాసాలు నా వాదాన్ని ఏమాత్రం త్రోసివెయ్యటం లేదు. అందువల్ల వాటివల్ల నాకుగానీ, నన్నుఎదుర్కొన్నవారికి గానీ, ప్రయోజనం లేకపోయింది.

పత్రికామిత్రలో నా యీవ్యాసాలపై ఒక రచయిత ఉక్రోషం వెళ్ళబుచ్చుకున్నాడు. అతడు రెండు విషయాలు చెప్పాడు. ఒకటి-నా సిద్ధాంతాలు పరభృతాలన్నాడు; రెండు-ఈసిద్ధాంతాలు సంపూర్ణంగా రాడికల్ డెమొక్రటిక్ పార్టీకి చెందినవన్నాడు.

పరభృతం అయినంతమాత్రానా, ఒకపార్టీకి చెందినంత మాత్రానా, ఏ సిద్ధాంతమైనా ఎందుకు పనికిరాకుండా పోవాలో నా కర్థంకాలేదు. ఆ రచయితకూడా వివరించలేదు.

ఇదమిత్థమని తేల్చుకోవటానికి వీల్లేదు. ఒక వేళ విడదీస్తే దానికి మారకం లేని కరెన్సీనోటు గతి పడుతుంద...... కవిత్వ తత్త్వాన్ని అవగాహన చేసుకోటానికి ఒక చారిత్రిక భౌతిక సిద్ధాంతమే తోడ్పడుతుంది." — మీ ఈ భావా లన్నింటితో నేనేకాదు; సోషలిస్టు దృక్పథం ఉన్న ప్రతివారు కూడా ఏకీభవించక తప్పదు. మానవసంఘం ఆర్థిక కారణాలను బట్టి ఒక క్రమపరిణతిని పొందుతున్నదనే సత్యాన్ని కాదని, మానవ చరిత్ర, రాజుల, రాజరికాల కథాసంపుటిమాత్రమే నని వాదించేవారు మీ భావాలతో యేకీభవించడం కల్ల. కాని వారి మస్తిష్కాలకైనా మీ 'కావ్యజగత్తు' కొంత పని పెట్టకపోదనే నమ్మకం నాకు వుంది.

— నార్ల

P. S.

మీరు వ్రాసిన ఈ ఉత్తరాన్ని పోస్టుచేసేముందు తిరిగి చదవగా, నా స్వదేశ సంస్థానాలు రెండవ ముద్రణకు, అప్పటిలో అఖిలభారత సంస్థాన ప్రజామండలికి అధ్యక్షులుగా ఉన్న డాక్టర్ భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్య పంతులుగారు ఒక పీఠికను వ్రాసిన సంగతి జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. అయితే అది పేరుకు పీఠికగాని నిజానికి సంస్థానాల సమస్యనుగురించి ఒక ప్రతిభాపూర్వక వ్యాసం.

ఒ క మా ట

ఈ కావ్యజగత్తులోని వ్యాసాలు భారతిలోను, ఆంధ్రప్రభ లోను యిదివరకు ప్రకటించబడ్డాయి. ఈ వ్యాసాలను మళ్ళీ పుస్తకరూపంగా అచ్చువేయించుకోటానికి అనుమతించిన శ్రీ శంభుప్రసాదుగారికినీ, ఆంధ్రప్రభాధికారులకునూ కృతజ్ఞుణ్ణి.

ఈ పుస్తకవిషయాన్ని గూర్చి కొంత చెప్పవలసివుంది. పత్రికలలో యీ వ్యాసాలు ప్రకటింపబడింతరువాత వాదోపవాదాలు బయలుదేరాయి. చివరి వ్యాసంపై ఐదు వ్యాసాలు వచ్చాయి. ఒక వ్యాసం నన్ను సమర్థించింది. మిగతా నాలుగు వ్యాసాలూ నన్నూ, నావాదాన్నీ ఢీకొన్నాయి. అయితే యీ నాలుగు వ్యాసాలు నా వాదాన్ని ఏమాత్రం త్రోసివెయ్యటం లేదు. అందువల్ల వాటివల్ల నాకుగానీ, నన్ను ఎదుర్కొన్నవారికి గానీ, ప్రయోజనం లేకపోయింది.

పరిజామిత్రిలో నా యీవ్యాసాలపై ఒక రచయిత ఉక్రోషం వెళ్ళబుచ్చుకున్నాడు. అతడు రెండు విషయాలు చెప్పాడు. ఒకటి-నా సిద్ధాంతాలు పరభృతాలన్నాడు; రెండు- ఈసిద్ధాంతాలు సంపూర్ణంగా రాడికల్ డెమోక్రటిక్ పార్టీకి చెందినవన్నాడు.

పరభృతం అయినంతమాత్రానా, ఒకపార్టీకి చెందినంత మాత్రానా, ఏ సిద్ధాంతమైనా ఎందుకు పనికిరాకుండా పోవాలో నా కర్థంకాలేదు. ఆ రచయితకూడా వివరించలేదు.

అసలు విషయం : నా సిద్ధాంతం క్రొత్తదీకాదు; ప్రాతదీ కాదు. ఇలా అనటంవల్ల ప్రాత క్రొత్తల కలయిక అని చెప్ప టానికి అంతకన్నా వీలులేదు. ఎందుకంటే - భరతాది లాక్షణి కులు చెబుతూ వచ్చిన రసవాదాన్నే స్వీకరించి ఆధిభౌతిక సిద్ధాంతాన్ని అన్వయించాను. ఈరెండు సిద్ధాంతాలూ ప్రాతవే. మొదటిది ప్రాచీనతమం. రెండోదిపద్దెనిమిది, పంధొమ్మిది శతాబ్దాలలో ప్రబలమై ఈరోజుల్లో ప్రసవిస్తూ వుంది.

దీన్నిబట్టి నా స్వతంత్రత ఏమీలేదే అని చప్పరించటానికి వీలులేదు. ఈలెక్కలో మార్క్సిజంలో మార్క్సు స్వతం త్రత ఏమీలేదు. ఈ క్రొత్త పంథాలో రసాన్ని నిర్వచించ టమే నా విశిష్టత. –

ఈ సిద్ధాంతం వల్ల పాఠకులలో కానీ, రచయితలలోకాని, ఏ మాత్రం మార్పువచ్చినా నేను కృతకృత్యుడనే.

మరో విషయం:– తమకు తెలియకుండానే నేనీ వ్యాసాలను వ్రాయటానికి తోడ్పడిన శ్రీ గోపీచంద్, కుటుంబరావు, శ్రీనివాసాచార్యులగార్లకు కృతజ్ఞుణ్ణి. అయితే వీరు నాసిద్ధాం తంతో ఎంతవరకు ఏకీభవిస్తారో, (అసలు ఒప్పుకోరేమో) నేను చెప్పలేను.

—కృష్ణరావు

అంకితము

శ్రీ ఆలపాటి రవీంద్రనాథ చౌదరికి

దుస్సహమైన జీవనముతోఁ బ్రభవించిన క్రోధవహ్నులన్
బుస్సున పొంగు నా రుధిరముల్ వడకట్టి రచించినాను; ఈ
విస్సనగాంధ్రు లేమనిన వేదము గాదులె, నా విమర్శకుల్
తొస్సులు రావులే, యిది యనుగ్రహపాత్రము స్వీకరింపుమా!

చాలని కాగితాల కగచాట్లకు లోనగు నా యెడందలోఁ
కాల దరిద్రదేవత వికావికనవ్వినవ్వు లేర్చి గ
గ్గో లొనరించినన్, మొనసి, కొంకక, పండ్ల బిగింపు పెంపునన్
తేలి, ముగించి, యిప్పటికి తెచ్చితి పూర్వ ఋణానుబంధముల్.

అవశేషం ఇక నెంతయో కలదు; తేవయ్యా యిలా తెమ్మ; తీ
రవు బాకీలని యేడిపించవుగ మారాముళ్ళతో? ఐన నే
కవినోయీ! ఒక పిచ్చిరైతునని తుస్కారింపగా బోకుమా?
యివియోచించిచరింపబోలును టలాయింతున్ గదాయించినన్

చెప్పగ రాదుగాని, కవిశేఖరునై నను నేడిపించగా
చొప్పలు కొన్నియున్నయవి: సూదులమాటల, "నీకవిత్వమే
చప్పన," యంచు తిట్టెనను చాలదు; చూచియుచూడకుండినన్,
కుప్పన కూరగా నతడె కూలును దుర్భర శోకకీలలన్.

దీనికిగూడ సిద్ధముగదే మహితాత్మ, రసప్రలుబ్ధ! యే
దేనియు నింకనున్నదియె యాకృతి నీ మధురాక్షరాంకితం
బై నినదింపగా? మొగము నవ్వలిదిక్కున కేల త్రిప్పె దే
దీ నను జూడనిమ్ము; విరియించెను హాస వికాస రేఖలన్.

కావ్య జగత్తు

౧

ఆధునికయుగం సాహిత్యసిద్ధాంతాల్లో ఒయ్యారాలు పోతూ వుంది. మున్నే యుగంలోనూ ఇప్పుడు వస్తూవున్నన్ని సాహిత్య పద్ధతులు రాలేదు. ఈ నూతన సిద్ధాంతాలను పురస్కరించుకొని వస్తున్న సాహిత్యం నేటి జర్మన్ జైత్రయాత్రలాగు పాఠకుడి కళ్ళకు బయర్లు కమ్మిస్తూవుంది.

ఒక ప్రక్కనుంచి కళకోసమే కళ అనీ, మరో ప్రక్కనుంచి సాంకేతికవాద (Symbolism) మనీ, ఇంకా మరో దిక్కునుంచి ఇంప్రెషనిజ మనీ, పోస్టు ఇంప్రెషనిజమనీ, ఎక్స్ప్రెషనిజ మనీ, ఇంకోదిక్కునుంచి సర్రియలిజ మనీ వస్తున్నాయి. కవిత్వాన్ని గూర్చి ఆలోచించ దలచుకొన్నవాళ్లూ, సాహిత్యం వ్రాశేవాళ్లూ ఈ సిద్ధాంతాలు తప్పక తెలిసికోవాలి.

ఆధునిక సాహిత్య సిద్ధాంతాల్లో ముందు కళకోసమే కళ అనే పద్ధతి వచ్చింది. ఈ వాదమే సాంకేతికపద్ధతికి దారి తీసింది. తరువాతవచ్చిన ఇంప్రెషనిజాలు ఎక్స్ప్రెషనిజం, ఇవే

జిజం, క్యూబిజం, ఫ్యూచరిజం, డాడిజం, సర్రియలిజం అనేవి సింబాలిజంలోనుంచి వచ్చినవే.

అసలు ఈ సిద్ధాంతాలనే ఉసుళ్ళపుట్ట గర్భం లో పగిలింది. కళకోసమే కళ అనే సాహిత్యపద్ధతి మొట్టమొదట ఫ్రాన్సులో బయలుదేరి వాల్టర్ పేటర్ అనే ఆంగ్లేయ విమర్శకుడిద్వారా ఇంగ్లండుకు వ్యాపించింది. తరువాత ముప్ఫై సంవత్సరాలకు మన దేశానికి వచ్చింది. ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారం కవితాప్రపంచం భౌతిక ప్రపంచంతో సంబంధం లేక స్వతంత్రంగా ఉంటుంది. కేవలం కళాదృష్టితోనే కవితా ప్రపంచంలో విహరించాలి. కవితానుభూతి ఆత్మ ప్రకృతులకు భిన్నమైవుండే దేవుడిలాగ సామాజికసిద్ధాంతజీవికలకు భిన్నమై ఉంటుంది. కవిత్వం పేరుప్రతిష్ఠలకూ, ధనసంపాదనకూ, నీతి బోధించటానికీ కాక, కేవలం కళకోసమే ఉంటుంది.

ప్రస్తుతానికి ఈ వాదాన్ని ఒప్పుకుందాం. అయితే కవిత్వం ఎలాఉంటుంది? మానవుడు తన జీవితాన్నుంచి విడివడి ఆలోచించ గలడా? హృదయంలో అతనికి తెలియకుండానే లీనమైన అనుభవాలు కళను ఆనందించేటప్పుడు పనిచేయకుండా ఉంటాయా? అసలు అది సాధ్యమా? నిజంగా మానవుడు అలా చూడగలిగితే, ప్రాచీనతమములైన కళలను ఎందుకానందించలేకపోతున్నాడు? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం లేదు.

నేను కేవలం కళకోసమే వ్రాశానన్న ఆస్కార్ వైల్డు యొక్క 'పిక్చర్ ఆఫ్ డోరియన్ గ్రే' కూడ జీవితంలోనించి బయలుదేరిందే. ఆ పుస్తకంలోనిది ప్రత్యేక ప్రపంచం కాదు. దానిలో ప్రాపంచిక జీవితం, శ్రేయస్సు, ఉన్నాయి. ప్రాపంచికానుభూతి గలిగిన పాఠకుడే ఆ పుస్తకాన్ని చదివి ఆనందించగలుగుతున్నాడు. కాబట్టి యీ వాదన నిలవదు.

ఈ సిద్ధాంతంతరువాత వచ్చింది సింబాలిజం. దీనిప్రకారం కావ్యంలో చిత్రింపబడే అనుభూతి వ్యక్తికమనీ, దాన్నిశబ్దం ద్వారా ప్రకటించటానికి సాధ్యం కాదనీ, కేవలం నాదంవల్లను, రంగువల్లను, ఆకృతివల్లను (Form) స్ఫురింపజేయవలసినదే ననీ చెబుతారు. ఇది ధ్వనిపద్ధతికి చాల దగ్గర్లో వుంది. రెండూ వాచ్యార్థంకంటె వ్యంగ్యార్థమే ముఖ్య మంటాయి. రెంటికీ ప్రమాత, అంటే రసికుడు, లేక సహృదయుడు కావాలి. అయితే ధ్వనికారుడి మతంలో కావ్యగతమైన అనుభూతి సాధారణీకరణాన్ని వరిస్తున్నది. సింబాలిజం ప్రకారం కావ్యానుభూతి కేవలం వ్యక్తికం. అందువల్ల శబ్దాన్ని తిరస్కరించి కేవలం నాదంమీద ఆధారపడవలసి వచ్చింది. కాబట్టి సింబాలిస్టుకవిత్వ మంతా సాంకేతికమయమై చాలవరకు అర్థంకానిదైనది.

తరువాతవచ్చిన సిద్ధాంతాల్లో ఎక్స్ప్రెషనిజం ఒకటి ముఖ్యం. ఈ సిద్ధాంతం కాపిటలిస్టులు చెప్పే ఆధ్యాత్మికవాదంలోనుంచి

మొలకెత్తింది. దీన్ని మొలకెత్తించింది క్రోచే అనే ఇటలీ దేశ స్థుడు. ఈతని సిద్ధాంతంప్రకారం జ్ఞానం రెండు విధాలు. ఒకటి ఇంద్రియాల ద్వారా లభించేది (Logical). రెండు ఇంద్రియాతీతమైనది (Intuitive). ఇంద్రియాతీతమైన జ్ఞానం దేశ, కాల, ఇంద్రియాలకు బద్ధమైనది కాదు. ఇది స్వయంజ్యోతి. ఇలాంటి ఇంద్రియాతీతమైన జ్ఞానమే కళ. ఈ కళ వ్యక్తిగతమైన అనుభూతులను ప్రకటిస్తుంది. ఇది మనస్సులోనే జరుగుతుంది. ఈ అనుభవం వ్యక్తికం కావటంవల్ల పునరుక్తం కాజాలదు. కళ దేశకాలబద్ధంకాని ఇంద్రియాతీతజ్ఞానం కావటంవల్ల క్షీణతాభివృద్ధులూ, న్యూనతాధిక్యాలూ లేని పరంజ్యోతి.

అంటే, కాళిదాస భవభూతుల కావ్యాలొక్కటే; నన్నయ తిక్కన కృతులు ఒక్కటే; పెద్దన తిమ్మనకావ్యాలూ ఒక్కటే. ఒకటి గొప్పదికాదు, రెండోది తక్కువదికాదు. ఈ మాట వింటే ప్రతిపాదకుడూ, ప్రతివిమర్శకుడూ నవ్వుతాడు. కాని క్రోచే సిద్ధాంత మిదే.

నిజంగా కళనుగూర్చి అతడు క్రొత్తవిశేషాలు ఏమన్నా చెప్పాడా అంటే, యిలా అన్నాడు : కళ అంటే ఇంద్రియాతీతమైన జ్ఞానం; అంటే వ్యక్తిగతానుభూతిప్రకటన; అంటే సౌందర్యం. సౌందర్య మంటే కళ. ఇలా నాలుగు స్తంభాలాట ఆడతాడు క్రోచే.

ఇక ఫ్యూచరిజం, డాడిజం కేవలం అరాజక సిద్ధాంతాలకు సంబంధించిన సాహిత్య సిద్ధాంతాలు. పూర్వ కావ్యాలను ధ్వంసం చేయటమే ప్రధానోద్దేశం. ఇవి పూర్వ కావ్యాలను అర్థంచేసుకోటానికి కాని, రసస్వరూపాన్ని నిర్దేశించటానికి కాని పనికిరావు.

తరువాత సర్రియలిజం బయలు దేరింది. బోడితలకూ మోకాలికీ ముడిపెట్టినట్టుగా, ఈ సాహిత్యసిద్ధాంతం ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతానికి, మార్క్సిజానికి లంకెవేసింది. రాజకీయరంగంలో మార్క్సిజమే ఆదర్శమన్నారు. శృంగారమే అన్నిటికీ మూలమనే (దీనికి మన దేశంలో భోజుడు బీజం వేశాడేమో ననిపిస్తుంది) ఫ్రాయిడిజం స్వీకరించి అంతరాత్మకు అనుభూతిమీద పెత్తన మిచ్చారు. కావ్యానుభూతికి చమత్కారం, లేక అద్భుతం ముఖ్య మన్నారు. ప్రాచీనాలంకారికుడైన విశ్వనాథుడు రసానికి చమత్కారం, లేక అద్భుతం ప్రాణమని ఎప్పుడో చెప్పాడు. క్రొత్తదన మొక్కటే రసం కాజాలదు. పైగా, ఈ చమత్కారజీవి అయిన కావ్యాన్ని అంతరాత్మ శాసిస్తూ వుండటంవల్ల పాఠకుడు కావ్యాన్ని ఆనందించ లేకపోతున్నాడు. ఈ అంతరాత్మలో వ్యక్తిత్వం ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యంగా ఏలుతూవుంది. సాధారణీకరణం తొలగిపోతున్నది.

పైగా, ఈ సిద్ధాంతం కావ్యపరిణామాన్ని తెలుపలేకుండా వుంది.

ఈవిధంగా ౧౮౬౦ నుంచి ౧౯౩౦ దాకా వచ్చిన యీ సిద్ధాంతాలు కలుపుమొక్కలు పెంచటానికి వచ్చినవే కాని పూర్వ కావ్యాలనుకాని, ఇప్పటి స్వరూపాన్నికాని, ముందు రాబోయే కావ్య స్వరూపాన్నికాని అర్థం చేసికొని ఆనందించటానికి తోడ్పడటంలేదు. ఇవన్నీ అహానికి ప్రాముఖ్యం ఇస్తూ వున్నాయి.

అయితే కవిత్వంయొక్క స్వరూపం ఎలా అర్థమౌతుంది? దీనికి మార్గంఉందా? ఈ విషయమే ముఖ్యం.

శబ్దాత్మకమైన భాషతో కావ్యం నిర్మితమౌతుంది. ఏసిద్ధాంతాలు ఎలా చెప్పినా, భాష సామాజికజీవనంతో వచ్చింది. సామాజిక జీవనం లేక భాష ఉండదు. పరస్పర అభిప్రాయాలు తెలిసికోవలసిన ఆవశ్యకం ఉన్నప్పుడే భాష ఉంటుంది. ఈ ఆవశ్యకం సామాజికజీవనం ఉన్నప్పుడే వస్తుంది. ఏ విషయమైనా ఆలోచించటానికి, ఆలోచనాశక్తిని పెంపొందించటానికి భాషే ముఖ్యం. భాష లేకపోతే మానవుడు ఆలోచించలేడు.

సామాజిక జీవనంతో ఉత్పన్నమైన భాష సమాజంతో పాటే మారుతూ వుంటుంది. శబ్దం నశించదనే మీమాంసకుల స్ఫోటసిద్ధాంతాన్ని యీవిషయంలో ఆదరించటానికి వీల్లేదు. పూర్వపు తెలుగు ఇప్పటి కెంత నాశనమయింది? తెలుగులో తూర్పు పడమర శబ్దాలున్నాయి; తతిమ్మా రెండు దిక్కుల్నీ తెలియజేసే శబ్దాలు నశించాయి.

అసలు కళ అనేదికూడా సామాజిక జీవనం ఉన్నప్పుడే ఉంటుంది. సామాజిక జీవనం లేకపోతే కళ అనేదే వుండదు. చీమలూ, తేనెటీగలూ సామాజిక జీవులు కాబట్టి వాటికి కళ ఉంది. జూలియన్ హక్స్లీ చీమల్ని గూర్చి వ్రాస్తూ, సామాజికజీవులు కాబట్టి వాటికి కళ ఉన్న దన్నాడు.

మానవుడు సామాజికజీవి కానట్లైతే, భాష, కళ, కావ్యం ఉండేవికావు. వ్యక్తిత్వం ఉండేదికాదు. అతడుజంతువులాగానే, కేవలం శారీరకంగానే, ఇతరులకంటె భిన్నుడుగా కనిపించేవాడు. కళకూ, కవిత్వానికీ హేతుభూతమైన సమాజం ఎల్ల కాలం ఒక్కరీతిగా ఉండదు. దీన్ని అంతా అంగీకరిస్తారనుకుంటాను. ఈ సమాజంతోపాటే మానవుడి అనుభూతి మారుతూ వుంటుంది. క్రొత్త అనుభూతితో ప్రాత అనుభూతి మీద మానవుడు కొంతవరకే సానుభూతి చూపించగలడు. ఈ సానుభూతి రెండనుభవాల భేదాన్నిపట్టి వుంటుంది. వెనకటిరోజుల్లో, ఆ నాటి సమాజానికి ఋగ్వేదం కావ్యం. ఈ రోజున దానిలోని ఋక్కులకు అర్థం చెప్పుకో గలిగినా, కవిత్వమని ఆనందించలేము. ఈ విషయ మన్ని కళలకూ అన్వయిస్తుంది. ప్రాచీన కాలంలో చిత్రకారుడు లేడిని రెండుకాళ్ళతోనే చిత్రించాడు. ఆ బొమ్మను చూచి ఆనందించటం మనవల్ల సాధ్యపడుతుందా?

ఈ అనుభూతి భేదంవల్లనే పూర్వకావ్యాల్లోని ఒక ప్రత్యేక రసం ఆధునికులకు మరొకరసం కావచ్చును. నాచనసోముడు

వ్రాసినడుత్తర హరివంశంలోని "జడలు కంపలునట్టి జరుగనీకున్న" అనే సీసపద్యం రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారికినవ్వు తెప్పించింది. నిజంగా ఆ పద్యం కేవలం కరుణరసఘట్టం లోనిది.

మరోవిషయ ముంది. మొట్టమొదటికావ్యాల్లో హాస్యం అట్టే కనిపించదు. ఆ రసం మానవ సమాజంతో అభివృద్ధి చెందుతూ వస్తున్నది. అందుకనే ప్రాచీనాలంకారికులు — గ్రీసు దేశస్థులు కానీ, మన దేశస్థులుకానీ — హాస్యానికి ప్రాముఖ్యం ఇవ్వలేదు.

కాగా, ఒకటి: కళనుగాని, కవిత్వాన్నిగాని సంఘాన్నుంచి విడదీయటానికి వీల్లేదు. రెండు: మానవసమాజం మారుతూ వుంది. సమాజంతో పాటు భాష, అనుభూతి, కావ్యం మారుతూ వస్తున్నాయి. ఈ మార్పును అంగీకరిస్తేనేకాని అన్ని యుగాల కావ్యాలనూ అర్థం చేసుకోటానికి కాని, కవిత్వతత్త్వం కొంత గ్రహించటానికికాని వీలులేదు.

అయితే, సమాజం ఎందుకు మారుతున్నది ? ఇదివరకు ఎలా మారింది? ఇకమీద ఎలా మారుతుంది ? ఈ విషయా లను తెలిసికొంటే కవిత్వం సంగతి కూడా తేలుతుంది.

ఈ మార్పును వివరించ గలిగింది చారిత్రిక భౌతిక సిద్ధాంత మొక్కటే. కొంతమంది మార్క్సు చెప్పిన యీ సిద్ధాంతం సాహిత్యానికి ఏ మాత్రమూ అన్వయించ దంటారు. ఇది పొరపాటు. నూడో మార్క్సిస్టుల్లాగా భౌతిక సిద్ధాంతాలను అన్వయిస్తే ప్రయోజనం లేదు.

పీఠిక

కింకవే స్తస్య కావ్యేన కింకాండేన ధనుష్మతః,
పరస్య హృదయే లగ్నం న ఘూర్ణయతి యచ్ఛిరః.

కావ్యజగత్తు నిత్యనూతనం, నిత్యసుందరం; ఎప్పటి కప్పు డపూర్వం. మనీషకు అందినట్లుంటుంది కాని అందదు. హృదయానికి తగులుతూ వుంటుంది. బుద్ధికి చిక్కదు; తప్పించుకు పోతూనే వుంటుంది. ఇలాంటి కావ్యజగత్తుకి కొందరు అలంకారము ఏలిక అన్నారు; కొందరు రీతి అన్నారు; కొందరు గుణమన్నారు; కొందరు రసమన్నారు; కొందరు ధ్వని అన్నారు; కొందరు వక్రోక్తి అన్నారు; కొందరు భక్తి అన్నారు; కొందరు 'స్వచ్ఛందభావాలూ'[1] అద్భుతమూ నన్నారు.[2] ఎవ్వరేమి చెప్పినా ఆనందం[3] ఏలికంటే ఎవరికీ అభ్యంతర ముండ దనుకుంటాను.

అయితే కావ్యజగత్తులోని ఆనందం సమాజంలో సర్వసాధారణంగా యథాతథంగా కనిపించకపోవటంవల్ల విస్తుపోవటం సంభవిస్తూవుంది. సంస్కృతాన్నుంచి అపభ్రంశాలు బయలుదేరినట్లుగానే, కావ్యజగత్తునుంచి అపభ్రంశరూపంగా

---

1. Free Associations.
2. ఈ మతం అతివాస్తవికులది.
3. సంతోషానికి పర్యాయపదం కాదు. నిర్లిప్తసౌఖ్యం.

సామాజికజగత్తు వచ్చిందని కొంద రభిప్రాయపడుతున్నారు. ఈ మతంప్రకారం కావ్యజగత్తు సత్యం— సామాజికజగత్తు మిథ్య.[4] కాని యీ మతం కేవలం భ్రమపూర్వకమైన దనటంలో సాహసం ఏమాత్రం లేదు. కావ్యజగత్తువల్ల కలుగుతున్న ఆనందంవల్ల వివశులై జ్ఞానాన్ని విసర్జిస్తున్నారు; కాక ఆధునిక శాస్త్రీలు పరిశోధించి కనుగొన్న విషయాలను అవగతం చేసి కోవడం లేదు. ఒకవేళ చేసికొంటే, విస్మరిస్తున్నారు. కావ్య జగత్తుకి శాస్త్రీలు సంపూర్ణవ్యాఖ్యానం వ్రాయలేకపోవచ్చును. అంతమాత్రంచేతనే యీ కావ్యజగత్తు సామాజికజగత్తు కతీత మైనదనికాని, కావ్యజగత్తులోనుంచి సామాజికజగత్తు వచ్చిం దనికాని చెప్పటం కేవలం మూఢత్వమే నని చెప్పాలి. సామా జికజగత్తునుంచి కావ్యజగత్తు వచ్చింది. అయితే యిలా వచ్చిన కావ్యజగత్తు సామాజికజగత్తును స్వల్పంగా మార్చవచ్చును.[5] ఈ విషయం ఎలా తేలిందన్న ప్రశ్న వస్తుంది.

కావ్యం శబ్దాలతో నిర్మింప బడుతుంది. సాంకేతికవా దుల్లో[6] అతివాదులు నాదంతో నిర్మింపబడుతుంది అంటారు.

---

4. క్రోచే తన Æsthetics లో అంటాడు.

5. దీనికి Mechanical Materialists మార్పున్నను సరిగ్గా అర్థం చేసికొనని బుఖారిన్ లాంటివారుఒప్పుకోరు. పారస్పర్యంవల్ల మార్పు కలగదు; ఒక్క ఉత్పత్తి సాధనాలే అన్ని మార్పులకు కారణమని తన 'Historical Materialism' లో బుఖారిన్ వ్రాస్తాడు. 6. Symbolists.

వీరికి శబ్దగత అర్థం ప్రధానం కాదు; శబ్దగతనాదం ముఖ్యం.[7] ఈవాదాన్ని అంగీకరించటానికి వీల్లేదు. ఆదరించేపక్షంలో కవిత్వానికీ, సంగీతానికీ భేదమే ఉండదు. అందువల్ల కావ్య జగత్తు శబ్దాలతో నిర్మింపబడుతుంది. అందుకనే జగన్నాథ పండితుడు కవిత్వాన్ని 'రమణీయార్థ ప్రతిపాదకః శబ్దః' అని నిర్వచించాడు.

అయితే యీశబ్దంసంగ తేమిటి? ఈ శబ్దం లౌకికమా, అలౌకికమా? ఈశబ్దం ఎలా వస్తున్నది? శబ్దం ఏమిచేయకలుగుతున్నది? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పుకుంటే మనకు ప్రస్తుతమైన విషయం కొంతవరకు తేలుతుంది.

శబ్దం అర్థవంతం. శబ్దానికి అర్థమంటే ఏమిటి అని ప్రశ్నించి ఇతరులను కలవరపరచటం, తమకుతాము కలవరపడటం జరుగుతున్నది. మనస్సులో శబ్దంవల్ల ఏది గోచరిస్తుందో, దాన్ని అర్థమందాము. అయితే శబ్దానికి ఈశక్తి ఎలా వచ్చింది? ఈశక్తి శబ్దంలోనే వుందా? ఈవిషయం తేల్చుకోవాలంటే పెద్ద రగడలోకిదిగవలసి వస్తుంది. పదిరూపాయల నోటుకున్న శక్తి ఎక్కడినుంచి వచ్చింది అనిప్రశ్నిస్తే, ఆర్థికశాస్త్రమంతా అవలోడించి

---

7. ఈ వాదాన్ని 'pure poetry వాద' మంటారు. ఈ సిద్ధాంతాన్నే హెన్రీ బ్రిమాండ్ తన 'Prayer & Poetry' అనే పుస్తకంలో చిత్రించాడు.

8. The Meaning of Meaning by Ogden and Richards

చెప్పవలసినస్థితి ఏర్పడుతుంది. తర్కించిన తరువాత పదిరూపా యల నోటు విలువ కేవలం సమాజంలోని మారకాన్నిపట్టి ఏర్పడుతున్నట్లు తేలుతుంది. ఇలాగే శబ్దానికి అర్థం లోకవ్యవ హారంవల్ల ఏర్పడుతున్నది. అందుకనే శబ్దశాసనుడు "సిద్ధి ర్లోకా ద్భుశ్యా లోకోఽనన్యాద్భుశశ్చ నిత్యశ్చ[9]," అన్నాడు.

శబ్దం జాతి గుణ ద్రవ్య క్రియాచ్ఛాయలకు సంకేతం. ఇంతటి తోనే శబ్దంపని అయిపోదు. సమాజంలో ఈ జాతి గుణ ద్రవ్య క్రియలవల్ల మానవుడికి సాధారణంగా పొడమే వేదనలకుకూడ సంకేతం; అంటే యీ మనోవికృతులను కలిగిస్తుంది. స్నేహి తునితో మాట్లాడుతూ పాము పాము అంటూ మనుకోండి. అతడు ఉలిక్కిపడతాడు. ఎందువల్ల? పాము అనే శబ్దం విన్న వాని మనసులో అణగివున్న విషజాతిప్రాణి రూపచ్ఛాయను తెచ్చి పెట్టింది. అంతేకాక లోకంలో పాము అనేదాన్ని చూస్తే ఏ వేదనలు కలుగుతాయో వాటిని కలిగించింది. అందువల్ల శబ్దా నికి ప్రత్యక్షాంశాలను, వేదనలను కలిగించే శక్తి ఉంది. అయితే శబ్దాన్నుంచి యీ ప్రత్యక్షాంశ వేదనల రెంటిలో ఏ ఒకదానినీ విడదీయటానికి వీల్లేదు. ఈ రెంటికీ, శబ్దానికీ అవినాభావ సంబంధ ముంది. అంతేకాని ప్రత్యక్షాంశాలను సూచించటానికి ఒక శబ్దం, ఆ ప్రత్యక్షాంశంవల్ల కలిగే వేదనలను కలిగించటా

---

9. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి

నికి వేరొక శబ్దం ఎందుకు సృష్టించుకోగూడదు అనే ప్రశ్న వస్తుంది. జీవితంలో ఒక వస్తువు, ఆ వస్తువువల్ల కలిగే వేదన కలసి ఉంటున్నట్లే శబ్దంలో ప్రత్యక్షాంశసంకేతం, దీనివల్ల కలిగే వేదన కలసి ఉంటున్నాయి. వేదనలను తెలిపే భీతి, దుఃఖం లాంటి శబ్దా లున్నాయి. అయితే యీ రెండు శబ్దాలూ దృశ్యములైన అవస్థలను, ఈ అవస్థలను చూచినట్లైతే కలిగే వేదనలను కలిగిస్తున్నాయికాని, నిజంగా, వినేవాడిలోకాని, చెప్పేవాడిలోకాని, చదివేవాడిలోకాని భీతిని, దుఃఖాన్ని కలిగించటం లేదు.[10]

శబ్దం నాదరూపకం. అందువల్ల అర్థంకంటే భిన్నమైన శక్తి కూడ ఒకటి ఉంది. ఈ శక్తి ఒక్క పద్య కవిత్వంలోనే కనిపిస్తుంది. ఇది "Break, Break" అనే టెన్నిసన్ పద్యం

---

10. ఈ విషయాన్నే కాడ్వెల్ ఇలా చెప్పాడు :

"The word refers to this shadow world of thought and conjures up portions of it in a man's head. The common perceptual world, with all the condensations, organisations and displacement it has undergone, refers to and symbolises outer reality. It is all the quality mobilised for action. It is the compendium of what happens to percepts when the underlying reality is affected. The word symbolises this shadow world which it has happened to create, and is therefore the symbol of a symbol."
- Illusion and Reality, 161 - 2.

లోనూ, పో వ్రాసిన The Bells అనే శీర్షిక గల పద్యా ల్లోను, తిక్కన పద్యాల్లోను, గీతగోవిందంలోను చక్కగా కనిపిస్తుంది. ఇప్పటి సర్రియలిష్టులు, అంటే అతివాస్తవికులు తమవచనంలోకూడ ఈ నాదశక్తిని వాడుతున్నారు. ఈ నాద శక్తి కూడ లౌకికమే నని శాస్త్రిలు పరిశోధించి చెబుతు న్నాయి.[11]

ఇవిగాక మన ఆలంకారికులు—ముఖ్యంగా అభినవగుప్తాదులు- రసచర్చల్లో వివక్షించిన విలక్షణజ్ఞానం, అంటే సమ్యక్ప్రతీతి, మిథ్యాప్రతీతి, సంశయప్రతీతి, సాదృశ్యప్రతీతికంటే విలక్షణ మైన జ్ఞానంకూడ శబ్దంవల్ల కలిగేదే.

ఇంతకూ శబ్దం సమాజసిద్ధమనీ, ప్రత్యక్షాంశాలను, వేద నలను తెలుపుతుందనీ, కలిగిస్తుందనీ తేల్చుకున్నాం. అయితే సామాజిక జగత్తు అనంతంగా ఉందిగదా, శబ్దాలు ఇలాంటి ప్రత్యక్షాంశాలన్నిటినీ చెప్పగలదా అన్న ప్రశ్న రావచ్చును. సమాజంచేత సృష్టింపబడిన శబ్దంకూడ మారుతుంది. కొన్ని శబ్దాలు పోతాయి. కొన్ని కొత్త శబ్దాలు వస్తాయి. కొన్ని శబ్దాల అర్థం మారుతుంది. స్ఫోటవాదం శబ్దం నశించదని చెబుతూవుంది. దీన్ని సమర్థించటానికి వీల్లేదు. తెలుగుభాషలో ఎన్ని శబ్దాలు నశించలేదు. ఒకవేళ నశించకుండా ఏశాసనం

---

11. నాదశక్తి, భారతి 1941 మే సంచిక.

లోనో, ఏమూలనో, ఎచ్చటనో నిల్చి ఉన్నాయనిఅనుకుందాము. ఉంటే?ఆంధ్రరాజుల నాణాలు ఒకటీ అరా ఉన్నాయి. మారకం లేనప్పుడు ప్రయోజనమేముంది ?

అయితే ప్రపంచంలో ఎన్ని వస్తువులున్నాయో అన్ని శబ్దాలు లేనిమాట వాస్తవం. అంతమాత్రంచేతనే శబ్దవ్యాపారం నియతమని చెప్పటానికి వీల్లేదు. విశ్వనాథుడు చెప్పినట్లు శబ్దశక్తి అనంతంగా ఉంది.[12]

యాబర్ క్రోంబీ అనే ఆంగ్లేయవిమర్శకుడు శబ్దశక్తి నియతమనీ, భావాలు అనంతంగా ఉంటాయనీ, కాబట్టి వీటినన్నిటిని వ్యక్తంచేయటానికి కవికి సాధ్యపడదనీ, అందువల్ల పాఠకుడు సానుభూతి కలిగి ఊహించుకోవాలనీ అంటాడు.[13] శబ్దశక్తి నియత మవ్వటంవల్ల కవి చిక్కున పడటంలేదు. ఇతర భాషా శబ్దాల్లోనో 'రిథిమ్'లోనో భావించటంవల్ల భావప్రకటన సాధ్యం కావటంలేదు. కవియైనవాడు సామాజిక శబ్దాలతో ఆలోచించాలి. అలాకాక రాగాలతోను, రేఖలతోను, వర్ణాలతోను భావిస్తే ప్రయోజన మేముంటుంది ?

కాబట్టి శబ్దం సమాజసిద్ధమనీ, మారుతూవున్న సామాజిక

---

12. సాహిత్యదర్పణం.

13. ఈవాదాన్నే పురస్కరించుకొని భావకవుల్ని ముద్దుకృష్ణగారు సమర్థించ చూచారు. చూడుడు : వైతాళికుల పీఠిక.

జగత్తులోని ప్రత్యక్షాంశాలను, వేదనలను తెలుపుతుందనీ తేల్చు కొన్నాం.

• ఇలాంటి శబ్దాలతో నిర్మింపబడే కావ్యజగత్తు అలౌకిక మెట్లవుతుంది ?

అయితే, పురాణాలు, ఇతిహాసాలు, బ్లూబర్డ్, ఏన్షియంట్ మారినర్ చిత్రించిన విషయాలు సామాజిక జగత్తునకు సంబంధించిన వేనా ?

"పొదలఁ జదలేటి లేఁదరగలు పొలుఁ
డగు చందమామ నుయ్యాల లూఁపఁ
దొడవుల తలలఁ జెన్నడరు మానికముల
చాయ దిక్కుల నెఱసంజ వఱుపఁ
దోరంపుఁజేనిక తోలియె తెఱకప్పు
కుతుకతోఁ బ్రీతి పొత్తుసేయ
దట్టంపుబూదిపూఁతల బూదినఱచిన
పునుకలు పేరురంబునఁ దలిర్ప
మూఁడులోకంబులను గావ మొనసినట్లు
చేత ముమ్మొనకైదువు చెన్నుమీఱ
వేల్పుపదువు చూడ్కికి గడువింతయొప్పు
సేసె ముక్కంటియున్న యా చెలువుపేర్మి."[14]

14. ఎఱ్ఱాప్రగడ, హరివంశం.

అనీ,

"తొలుకారు మెఱుఁగుల తోఁటలో నాడెడు
 రాయంచ కొదమతో రాయఁజాలి
యిరులబండారంపు టింటికిఁ బెట్టిన
 బొండుమల్లెలకోటఁ బోర గెలిచి
బలుమంచుఁ గంబాల బలసిరాఁ జుట్టిన
 క్రొత్తమంజిడి బాగుఁ గొఱఁతచేసి
పాలపెన్నురువు గుబ్బలిమీఁద నెలకొన్న
 నిండు వెన్నెలముగ్గు నిగ్గుచెఱచి
జడలఁ గ్రొన్నెల మెడఁ బాఁపఁసరిగఁ దొడలఁ
బొడలతోల్మైన వెలిమిడిపూఁత మించఁ
బొడమి వ్రేఁటేని ముందటఁ బొడవుసూపెఁ
పొడవులందెల్లఁ బొడవైన బోఁటివేల్పు.

అనీ మనోహరంగా వర్ణింపబడిన శివుడు లౌకిక సృష్టికి లోనైనవాడేనా? కవిభావన దైవప్రేరణవల్ల లోకాన్ని అతిక్రమించి పోతుందని చాలమంది అభిప్రాయం.

ఇలాంటి అభిప్రాయం, ఆధునికశాస్త్రీలు కష్టపడి పరిశోధించి కనుగొన్న సత్యాలను గుర్తించలేదని తెలుపుతుంది. ముఖ్యంగా మానసిక వైద్యశాస్త్రం వృద్ధిచెంది ఈ భావనావిషయంలో

15. నాచన, ఉత్తరహరివంశం.

చాల సత్యాలను కనుగొన్నది. ఈ కనుగొన్న సత్యాలను విని యోగించి మానసికవైద్యం వ్యాధులను నివారిస్తున్నది. ముఖ్యంగా చార్కాట్, జానెట్, మోర్టన్‌ప్రిన్సు, ఫ్రాయిడ్, ఇతని శిష్యులైన జంగ్,[16] ఎడ్లర్[17] సిద్ధాంతాలు చాలా సమస్యల్ని పరిష్కరిస్తున్నాయి.

కవుల వర్ణనప్రకారం శివుడు అలౌకికమూర్తి; కవులు ఎలా సృష్టించగలిగారా అనే సందేహం ఒకప్పుడు నన్ను పీడిస్తూ వుండేది. కాని సైకోయెనలిస్టులు బండారం బయట పెట్టారు. ప్రస్తుతం శివుడు అలౌకికుడు కాదనీ, వ్యాసుడు వాసనలను ప్రకృతిసిద్ధ మార్గాలను పోనీక సంయమించటంవల్ల ఈసృష్టి బయలుదేరిందనీ, శివుని ఆకృతి అలౌకికం కాదనీ, కేవలం పుంస్త్వస్వరూపమేననీ గ్రహిస్తేచాలు. ఏన్షియంట్ మారినర్ ఎలా సామాజిక జగత్తునుంచి బహిరిల్లిందో రీడ్‌వగైరాల విమర్శలను చదివితే తెలుస్తుంది.

భావనల తత్త్వాన్ని గూర్చికూడ కొంత తెలుసుకొందాము. నిజానికి భావాలు జాగ్రదవస్థలో కంటే స్వప్నావస్థలో విపరీతంగా పరుగిడుతుంటాయి. సామాజికజగత్తుతో ఏ సంబంధం లేనట్లు కనిపిస్తాయి. ఇలా కనిపించటం వల్లనే స్వప్నం దైవ

16. ఇతనిది ఎనలిటికల్ సైకాలజీ.

17. ఇతనిది ఇండివిడ్యుయల్ సైకాలజీ.

ప్రేరితమనీ, కాబోయే అర్థాన్ని సూచిస్తుందనీ, దుస్స్వప్నాలకు శాంతి చేయించుకోవాలనీ అనేవాళ్ళుకూడ ఉన్నారు.

స్వప్నాలు ఎందుకు వస్తాయో, వీటి ప్రయోజన మేమిటో, నిర్మాణం ఎలా వుంటుందో, లౌకికానుభూతికీ, స్వప్నానుభూతికీ ఎలాంటి చుట్టరికముందో, ఈ స్వప్నభావాల అర్థ మేమిటో, ఫ్రాయిడ్ చాలవరకు పరిశోధించి కనుగొన్నాడు.[19] భావాల తత్వాన్ని గూర్చి తెలిసికోవాలంటే స్వప్నాన్నిగూర్చి తెలిసికోవాలి.

ఫ్రాయిడ్ మనస్సును మూడు భాగాలుగా విభజించాడు: ౧. బుద్ధి[20], ౨. ఉపబుద్ధి[21], 3. అవ్యక్తం[22]. మానవుడు నిద్రపోతున్నప్పుడు బుద్ధి పనిచెయ్యదు. అదికూడ నిద్ర పోతుందని చెప్పవచ్చును. అంటే జ్ఞానేంద్రియాలు పని చెయ్యకపోవటంవల్ల అహంత అంతర్ముఖ మౌతుంది. అందు వల్ల దేశకాలాలు జారిపోతాయి. జాగ్రదవస్థలో ఉన్నప్పుడు, బుద్ధి అవ్యక్తంలో దాగి ఉండే వాసనల[23] ఇష్టాలను—తన కంగీ

18. ఎర్నెస్టు జోన్సు వ్రాసినEssays in Applied Psychoanalysis అనే పుస్తకంలో The Madonna's Conception, The Symbolic Significance of Salt అనే రెండు వ్యాసాల్ని, చూడుడు .

19. ఫ్రాయిడ్ వ్రాసిన Interpretation of Dreams.

20. Conscious. 21. Preconscious. 22. Unconscious. 23. Instincts కు వాసనలకు భేద ముంది. అయినా గత్యంతరంలేదు.

కరింపరాని వాటిని— అణచి వేస్తుంది. ఇలా బుద్ధిచేత అణచి వేయబడిన ఇష్టాలు[24], జాగ్రదవస్థలో సాధ్యపడని యిష్టాలు స్వాప్నావస్థలో విహారానికి బయలుదేరుతాయి.[25] గడచిన రెండు మూడు రోజుల్లోని అముఖ్య సంఘటన లనే గుర్రాలు వీటికి యుగ్యాలు. ఈ సంఘటనల్లో సాధారణంగా అవాంతరాలవల్ల ఆపివేసిన ఆలోచనలుకాని, ఆలోచించే ఓపిక లేక విడిచి పెట్టబడినవికాని, అసలు బుద్ధిలోకి రానీకుండా ఉపబుద్ధి త్రొక్కి–పట్టిన ఆలోచనలుకాని, అముఖ్యంగా కనిపించటంవల్ల జాగ్రదవస్థలో పరిష్కారం పొందనివికాని ఉంటాయి.

ఇలాంటి స్వప్నభావా లన్నీ ఆత్మోత్కర్ష కాలుగా ఉంటాయి. అంటే,కలగనేవాడు కలలో నాయకుడుగా ఉంటాడు. కలలో అతడు కనిపించకపోతే, స్వప్నపాత్రల్లో ఎవరిలోనో దాగివుంటాడు.

స్వప్నం నిద్రాభంగం కాకుండా చూస్తుంది. అందువల్ల స్వప్నదృశ్యాలు, భావాలు బుద్ధిలోకి ప్రవేశించవు. ప్రవేశిస్తే, నిద్ర చెడిపోతుంది. అవ్యక్తంలోనుంచి వాసనాఽసంతుష్టిని పుర

---

24 Unconscious wishes. 25. కాళిదాసు స్వప్నంలో ఇష్టావాప్తి చేకూరుతుందని గ్రహించినట్లుంది. అందుకనే ఉత్తరమేఘంలో, "తస్మిన్కాలే జలద యది సా లబ్ధనిద్రాసుఖా స్యా దన్వాస్యైనాం స్తనితవిముఖో యామమాత్రం సహస్వ, మాభూదస్యాః ప్రణయిని మయి స్వప్నలబ్ధే కథంచిత్ సద్యః కణ్ఠచ్యుతభుజలతాగ్రన్థి గాఢోపగూఢమ్."

స్ఫురించుకొని బయలుదేరిన దృశ్యాలను, భావాలను బుద్ధిలో ప్రవేశించకుండాను, తదనుగుణమైన చర్యలను జ్ఞానేంద్రియాలు, కర్మేంద్రియాలు తీసుకోకుండాఉండేట్లు ఉపబుద్ధి చూస్తుంది. అందువల్ల స్వప్నభావాలు, దృశ్యాలు ఈ ఉపబుద్ధి ఆజ్ఞకు లోబడుతాయి. అందువల్ల, అంటే క్లుప్తీకరణం, వ్యత్యయీకరణం, మిలితీకరణం, వ్యతిరేకీకరణం, సంకేతీకరణం పొందుతాయి. వికల్పభావాన్ని స్వప్నం చిత్రించలేదు. అందువల్ల రెంటినీ ఒకదానిప్రక్క ఒకదాన్ని చేరుస్తుంది. పోలికల్ని, కదుపుల్ని చెప్పవలసివస్తే, పోలిక లున్నవాటి నన్నిటినీ ఒకటిగాను కదుపును ఒకదానిద్వారాను చూపిస్తుంది. అందువల్ల స్వప్నంలోని భావాలు, దృశ్యాలు విచిత్రంగాను, అలౌకికంగాను కనిపిస్తాయి. నిజానికి స్వప్నంలో అలౌకిక విషయాలుండవు. దేశకాలాలు జారిపోవటంవల్ల జాగ్రదవస్థలో మనస్సునకెక్కి దాగివున్న జాతిగుణద్రవ్యక్రియావ్యాఖ్యములను అసంతుష్ట అవ్యక్తగత వాసనలు ఉపబుద్ధి ఆజ్ఞలను శిరసావహించి ప్రస్తారం చేస్తాయి. అందువల్ల అలౌకికాలుగాతోచే దృశ్యాలు, భావాలు ఏర్పడతాయి.

అలౌకికంగా కనుపించే ఒక స్వప్నాన్ని తీసికొని వ్యాఖ్యానిస్తే, భావమనేది లౌకికమో, అలౌకికమో తేలిపోతుంది.

" ఒకామె స్వప్నంలో మూడుసింహాలను చూస్తుంది. అందులో ఒకటి నవ్వుతూ వుంటుంది. ఆమెకు భయం మాత్రం కలుగదు. తరువాత ఎందువల్లనో పరుగెత్తి చెట్టెక్కటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. అంతకుముందే ఆవిడ బావో, లేక జ్ఞాతో ఆ చెట్టుకొమ్మల్లో వుంటాడు."

ఈ స్వప్నాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తే యిలా తేలింది. ఆమె ఇంగ్లీషు చదువుకొంటూవుంది. ఇంగ్లీషుపాఠంలో కేసరాలే సింహానికి ఉత్తమమైన అలంకారమని వచ్చింది. ఆమె తండ్రికి సింహాపు జూలులాంటి గడ్డముండేది. అందువల్ల కలలో తండ్రి ఒక సింహమయ్యాడు. ఆమెకు ఇంగ్లీషుచెప్పే పంతులమ్మ పేరు లయన్సు. ఇంగ్లీషులో ఈ పదానికి సింహమని అర్థం. ఈమెగూడ ఒక స్వప్న సింహమైంది. పంతులమ్మకు పరిచితురాలైన ఒక కవయిత్రి ఆవిడకు Loewe గేయాలు పంపింది. Loewe అంటే సింహం. కవయిత్రికూడ ఆమె స్వప్నంలో ఒక సింహమైంది. ఇలాంటి సింహాలకు ఎందుకు భయపడాలి? ఈమానవ సింహాల్లో ఒకటి నవ్వటంలో ఆశ్చర్యమేముంటుంది?[26]

కాబట్టి శబ్దాన్నిపట్టి చూచినా, భావాన్నిపట్టి చూచినా కావ్యజగత్తు అలౌకికం కాదు. పైగా కావ్యజగత్తులో కేవలం లౌకికాలైన స్వీయచరిత్రలున్నాయి.

---

26. The Basic Writings of Sigmund Freud, p. 435.

అందువల్ల కావ్యజగత్తు సామాజిక జగత్తునుంచి వచ్చినదే కాని, అలౌకికమైనదికాదు. అందుకనే గ్రీక్ ఆలంకారిక శేఖరుడైన అరిస్టోటల్ కళ అనేది ప్రకృతియొక్క "అనుకరణ"[27] మే నన్నాడు. అభినవగుప్తుడు భరతుని మతాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తూ, "నాట్యాత్సముదయరూపా ద్రసః, నాట్య ఏవ రసః, కావ్యేఽపి నాట్యాయమాన ఏవ రసః కావ్యార్థః"[28] అన్నాడు అద్వైతి అయిన విశ్వనాథుడు సహితం విభావాను భావాలు లౌకికాలేనన్నాడు. కావ్యానుభూతి, లౌకికానుభూతి ఒకటే; కాకపోతే తరతమభావా లుంటే ఉండవచ్చును అని నియోహెగిలిస్టు (ఆధ్యాత్మికవాదుల్లో ఒక తెగవాడు) అయిన క్రోచే సహితం ఘంటాపథంగా చెప్పాడు.[29]

అరిస్టోటల్ మరొక విశేషాన్ని చెప్పాడు. సామాజికునికి కని విని గుర్తింపలేని విషయాలవల్ల ఆనందం గలిగిస్తే ఆ ఆనందం కావ్యజగత్తుకు సంబంధించింది కాదన్నాడు. అంటే కావ్యానుభూతి కేవలం లౌకికానుభూతికి సంబంధించినదిగా ఉండాలి. అనుభూతి అలౌకికమైతే కావ్యానుభూతి కాదన్నమాటేగదా!

ఇంతకూ కావ్యజగత్తుకూ, సామాజికజగత్తుకూ భేదంలేదని అభిప్రాయం కాదు. కావ్యజగత్తు ఆనందప్రదంగా ఉంటుంది.

27. Imitation. 28. నాట్యశాస్త్రంలోని ష.ష్ఠాధ్యాయంపైని అభినవగుప్తుని వ్యాఖ్య. 29. Æsthetics.

ఆనందప్రదం కాకపోతే, అది కావ్యజగత్తు కాదు. సామాజిక జగత్తు అంటేనో అలా కాదు. సుఖమో, దుఃఖమో కలుగుతుంది. ఆనంద మనేది చాలా తక్కువ. మృగ్య మనే చెప్పవచ్చునేమో. సాధారణంగా అనుభూతిమీదనే సుఖ దుఃఖాలు కాని, ఆనందం కాని ఆధారపడి ఉంటాయి. సామాజిక కావ్యానుభూతులు ఒకటే అయినప్పుడు వీటివల్ల కలిగే వేదనలుకూడ ఒకటిగా ఉండాలికదా! అలాంటప్పుడు కావ్యానుభూతి నియతంగా ఎందుకు ఆనందప్రదంగా ఉంటున్నది? సామాజికానుభూతి ఎందువల్ల సుఖప్రదంగాను, దుఃఖప్రదంగాను ఉంటున్నది? దీన్నిపట్టయినా కావ్యజగత్తు అలౌకిక మని రుజువు కావటం లేదా అని శంకించవచ్చును.

సమాజంలో సుఖం ఎలా కలుగుతున్నదో విచారిద్దాము. ఇలా తేలిన విషయాలకు కావ్యానందం అతిక్రమించిపోతే కావ్యజగత్తు అలౌకిక మౌతుంది. ఏ సూత్రాలవల్ల లోకంలో ఆనందం కలుగుతున్నదో ఆ సూత్రాలవల్లనే కావ్యజగత్తు ఆనందం కలిగిస్తే లౌకికమౌతుంది. అయితే యీపని చాల కష్టసాధ్యం. పైగా కూలంకషంగా తేలేదికాదు. దీనికితోడు శ్రీనాథుడన్నట్లుగా "బహుధా విప్రతిపత్తి ధీవిషయముల్ పాడైన శాస్త్రార్థముల్." అయితే యథాశక్తిని పరిశీలిద్దాం.

"బాహ్యవస్తువుల అధీనమై వున్న దంతా దుఃఖం; మనస్సుకు స్వాధీనమై వున్నదంతా సుఖం"[30] అని మనువూ, "మనస్సుచే దుఃఖచింతన చెయ్యకపోవటమే దుఃఖ నివారణకు ఔషధ"[31] మని వ్యాసుడూ చెబుతున్నారు. "విషయాలను ధ్యానించటం చేత పురుషుడికి వాటియందు ఆసక్తి కలుగుతుంది. ఆ ఆసక్తి వల్ల కామం, దానివల్ల క్రోధం కలుగుతుంది. క్రోధంవల్ల మోహం, మోహంవల్ల విస్మృతి, విస్మృతివల్ల బుద్ధినాశనము, దానివల్ల తానే నశించటం జరుగుతుంది. రాగద్వేషవిముక్తమై తనవశమైన ఇంద్రియాలవల్ల ఇంద్రియవిషయా లనుభవిస్తున్నప్పటికీ, స్వాధీనాత్ముడు నిర్మలుడౌతున్నాడు. ఇంద్రియనిగ్రహం లేనివాడికి ఆత్మవిషయకబుద్ధీ, భావనా వుండవు. భావించలేని వాడికి శాంతి ఉండదు. శాంతిలేనప్పుడు సుఖ మెలా కలుగుతుంది?"[32] అని గీత చెబుతున్నది.

ఈ సిద్ధాంతంప్రకారం మనశరీరాల్లో మనస్సు ముఖ్యమైందనీ, మనస్సును స్వాధీనంచేసుకొంటే శారీరక దుఃఖాన్నీ,

---

30. సర్వం పరవశం దుఃఖం సర్వమాత్మవశం సుఖమ్,
ఏత ద్విద్యా త్సమాసేన లక్షణం సుఖ దుఃఖయోః.
(మనుస్మృతి, ౪-౧౬౦)

31. భైషజ్య మేత ద్దుఃఖస్య యదేత న్నానుచింతయేత్.
(మ. భా. శాం ౨౦౫-౨)

32. గీత, రెండో అధ్యాయం, 62, 63, 64, 66 శ్లోకాలు.

మానసిక దుఃఖాన్ని లేకుండా చేసుకోవచ్చుననీ తేలుతుంది. శరీరం లేకుండా మనస్సు ఉంటుందా? మనస్సు ముఖ్యమైతే మన సత్వం ఎందుకు మారుతున్నది? ఈ ఆధ్యాత్మికవాదా న్ననుసరించి మన సత్వం మారకూడదు. కాని, సైకాలజీ ఇది మారుతూ వుందని నిరూపిస్తూవుంది. మనోగుణమైన హాసాన్నుంచి బయలుదేరే హాస్యం ఎలా పరిణామం చెందుతూ వచ్చిందో గ్రెగ్, గ్రెగరీలు చక్కగా నిరూపించి చెప్పారు.[33]

మరొకవిషయ ముంది. ఆధ్యాత్మిక వాదుల సిద్ధాంతం ప్రకారం హిట్లరు ప్రజలను అణచిపెట్టినట్లే మనస్సు ఇంద్రియాలను దమిస్తే, మానవుడు స్వాతంత్ర్యం అనుభవిస్తాడు. భౌతిక వాదులమని చెప్పుకొనే నర్రియాలిస్టులూ, సైకోఎనలిస్టులూ ఆవశ్యకమును గుర్తించక పోవటమే స్వాతంత్ర్య మంటారు. నిజానికి, స్వాతంత్ర్య మంటే ఏంజిల్సు చెప్పినట్లుగా ఆవశ్యకమును గుర్తించటమే.[34] మనకు ఆకలి అవుతున్న దనుకోండి. ఆకల్ని అణచివేసుకోవడంవల్ల స్వాతంత్ర్యం లభించదు. ఆకలిని తృప్తిపరచవలసిన అవసరముంది ఈ ఆవశ్యకమును గుర్తించి భోజనంచేస్తే ఆకలిబారినుండి బయటపడతాము.

ఈ కారణాలవల్ల ఆధ్యాత్మికవాదులు సుఖాన్నిగూర్చి చెప్పిన విషయాలు సమంజసంగా లేవు. నైయాయికుల మతమే

33. "Psychology of Laughter" by Gregory.
34. "Freedom is the recognition of necessity"-Engels.

సత్యానికి దగ్గరగా వుంది. వీరు వేదనను శారీరకమనీ, మానసికమనీ ఒప్పుకుంటారు. దీన్ననుసరించే సమాజంలో సుఖం ఎలా కలుగుతుందో విచారిద్దాము.

ఈ సుఖాన్ని గూర్చి విచారించేటప్పుడు జ్ఞానేంద్రియాలు, అవ్యక్తం, బుద్ధి వీటినిగురించి ముఖ్యంగా విచారించాలి. జ్ఞానేంద్రియాల వ్యాపారము స్వాభావికవృత్తికి అనుకూలంగా ఉంటే సుఖం, లేకపోతే దుఃఖం. పిడుగుపడ్డ చప్పుడు చెవిని పడుతుందనుకోండి. మన చెవికి అది సుఖం కాదు. దానివల్ల ఈ ఇంద్రియం దెబ్బతింటుంది. సాధారణంగా వినటానికి వీల్లేని చిన్న చప్పుడు వినవలసి వస్తుందనుకోండి. అది చెవికి సుఖప్రదంకాదు. అయితే ఈ జ్ఞానేంద్రియాల సౌఖ్యం కొంతవరకు వాసనల మీదా, బుద్ధిమీదా ఆధారపడి వుంటుంది. వాసనలుగాని, బుద్ధిగాని ప్రేరేపించటంవల్ల జ్ఞానేంద్రియాల వ్యాపారం స్వాభావిక వృత్తికి వ్యతిరేకంగా ఎక్కువకాలం సాగవలసివస్తే, ఆకాలంలో దుఃఖప్రదం కాకపోయినా తరువాత అవుతుంది.

అవ్యక్తంలో వాసనలు దాగిఉంటాయి. ఈ వాసనలు ప్రతి మానవునికీ ఉంటాయి.[35] కర్మప్రవృత్తికి ఈ రతి, హాస, శోక,

---

35. దీన్ని అభినవగుప్తుడు గుర్తించాడు. అందుకనే, "జాత ఏవహి జంతు రియతీభిః సంవిద్భిః పరీతో భవతి," అన్నాడు.

క్రోధ, భయ, ఉత్సాహ, జుగుప్సా, విస్మయాదులు (దానం, దయను మన ఆలంకారికులు ఉత్సాహం క్రిందికి నెట్టారు) కొంత వరకు కారణాలు. వీనివల్ల సుఖ మెలా కలుగుతుందో తరు వాత చూద్దాము.

బుద్ధి అనేది జ్ఞానేంద్రియాదుల అనుభ[illegible]ల్ల ఏర్పడి పరి ణామం చెందుతూ వుంటుంది. అందువల్లనే శిశువుల బుద్ధీ, పెద్ద వాళ్ళ బుద్ధీ ఒకటికాదు. బుద్ధికి స్మృతి, భావన అనే రెండు ముఖ్యశక్తులున్నాయి. స్మృతివల్లనే భావన ఏర్పడుతుంది. స్మృతివల్ల వ[illegible]సులో నిలిచిన ప్రత్యక్షాంశాల ఛాయలను ఒక ఉద్దేశంతో ప్రసరించటమే భావన. జ్ఞానకర్మేంద్రియాల ఆవశ్య కాలను కొంతవరకు గుర్తించటంవల్లను, బుద్ధిచే దమింపబడని వాసనల ఆవశ్యకాలవల్లను, బుద్ధిలో ఇచ్ఛబయలు దేరుతుంది.[36] ఈఇచ్ఛావాప్తికోసం మానవుడుకర్మప్రవృత్తుడౌతాడు. ఇచ్ఛ[37] నెరవేరకపోతే దుఃఖం. నెరవేరితే సుఖం. ఆశాలత తెగకుండా,

---

36. ఇచ్ఛావాప్తికీ ఫ్రాయిడ్ వాడే 'wish fulfilment' కీ సం బంధం లేదు. ఇచ్ఛావాప్తి బుద్ధిపూర్వకమైనది; wish fulfilment అట్టిది కాదు.

37. గీత ఈ ఇచ్ఛను త్రుంచివేసి నిష్కామ కర్మం చెయ్యమం టుంది. ఇది మానవుడికి అనర్థదాయకం. వివేచన, బుద్ధివృద్ధి పోతాయి. జంతు తుల్యుడై అవ్యక్త వాసనలను పట్టి పోవలసివస్తుంది. ఇలాంటిది పరాజిత జాతి చెప్పుకొనే వేదాంతం.

ఈ ఇచ్ఛ ఎంత కష్టసాధ్యమైతే అంత సుఖం కలుగుతుంది. బుద్ధిచే దమింపబడని వాసనల్లో అంతర్యుద్ధం ఎంత గాఢంగా బయలుదేరి తుదకు పరిష్కారం పొందితే అంత సుఖం కలుగుతుంది. కలుగుతూవున్న దుఃఖం ఆగిపోయినా సుఖమే. గీతలో చెప్పిన నిష్కామకర్మ ఇంద్రియాలకూ వాసనలకూ హానికరం కానట్లైతే సుఖము.

అనుకరించటం,[38] గుర్తించటం, అనుకున్నట్లు జరగటం సుఖాన్నిస్తాయి.

సామాజిక జగత్తులో సుఖదుఃఖాలు ఎలా కలుగుతున్నాయో విచారిస్తున్నప్పుడు స్వప్నాన్ని విడిచిపెట్టటానికి వీల్లేదు. స్వప్నం కూడ లౌకికమేనని తేల్చుకున్నాం. దైవప్రేరణ కాని, అలౌకిక విషయాలు కాని స్వప్నానికి కారణాలు కావని గుర్తించాము.

జాగ్రదవస్థలోని వేదనలు స్వప్నావస్థలో మారిపోతాయి జాగ్రదవస్థలో బోనులోని సింహాన్ని చూచినా హృదయం బేజారెత్తిపోతుంది. స్వప్నంలో భయం లేకుండా దాని జూలు పట్టుకొని ఈడుస్తాము. దాహబాధలు లేకుండా అగ్నిలో నడుస్తాము. ముఖం గోడకు కొట్టుకుని బొప్పికట్టినా బాధ ఉండదు. ఈ

---

38. అరిస్టోటల్ వ్రాసిన Poetics.

గారడీ అంతా ఏమిటి? స్వప్నంలో ఏ కవితా ప్రతిభ ఛేదన లను తలక్రిందులుచేస్తున్నది?

స్వప్న తత్వాన్ని పరిశోధించిన ఫ్రాయిడ్ దీని కీలక మేమన్నా కనుగొన్నాడేమో చూతాము.

స్వప్నంలో బుద్ధిపూర్వకంకాని[39] ఇష్టావాప్తి జరుగుతుంది. ఈ బుద్ధిపూర్వకంకాని యిష్టం అవ్యక్తంలోని అసంతుష్టవాస నలది. ఇల్లాంటి యిష్టాన్ని పురస్కరించుకొని బయలుదేరే ఆలోచనలవల్ల కలిగే వేదనలు సాధారణంగా సంతోషకరంగా ఉంటాయి. శిక్షాకస్వప్నాల్లో[40] మాత్రం అవ్యక్తంనుంచి ఇష్టా వాప్తిని పురస్కరించుకొని బయలుదేరే ఆలోచనలవల్ల కలిగే వేదనలు దుఃఖకరంగా ఉంటాయి. మొదటితరగతి ఆలోచనలు ఉపబుద్ధివల్ల మార్పు చెందుతాయి. సింహాలను పురస్కరించు కొని వచ్చిన స్వప్నాన్ని తీసుకొందాము. అవ్యక్తంలో బయలు దేరిన ఆలోచనల ప్రకారం ముగ్గురూ మానవులే. ఉపబుద్ధివల్ల ముగ్గురూ మూడు సింహాలయ్యారు. మానవులను చూచినప్పుడు భయపడవలసిన పనిలేదు. మొదటి వేదన అలాగే ఉంది. కాబట్టి సింహాలను చూచినప్పుడుకూడ భయం కలుగలేదు.

ఒక్కొక్కప్పుడు ఉపబుద్ధి నిషేధంలోని వేదనలు అవ్యక్తం నుంచి బయలుదేరిన వేదనలతో కలుస్తాయి. అవ్యక్తపు వేద

---

39. Un conscious 40. Punishment-dreams

నలు సాధారణంగా సంతోషకరంగా ఉంటాయి. ఉపబుద్ధి వేద నల్లో దుఃఖంలేకపోతే, స్వప్నం సంతోషకరంగా వుంటుంది. మొదటి వేదనలు ఎంత సంతోషకరంగా వుంటాయో రెండో వేదనలు అంత దుఃఖకరంగా వుంటే స్వప్నం దుఃఖప్రదంగాగాని, సుఖప్రదంగాగాని ఉండదు. అలాకాక, ఈ రెండు వేదనల్లో దేనిబలం యెక్కువగా ఉంటే ఆ వేదనలు కలుగుతాయి. —

శిశూకస్వప్నాల్లో ప్రథమ వేదనలు ఉపబుద్ధి నిషేధంవల్ల తలక్రిందు లౌతాయి. దుఃఖకరంగా ఉండవలసిన స్వప్నం సంతోష ప్రదంగా ఉంటుంది; సంతోషప్రదంగా ఉాడవలసి నది దుఃఖప్రదంగా ఉంటుంది.

ఈ స్వప్నశిల్పాన్నే ధ్వనివాదులు హెచ్చరించేది. విశ్వ నాథుడు ఒక ధ్వనికి లక్ష్యంగా "ఓయి బాటసారీ! గ్రామమున సంస్తరము లేదు. ఉన్నతపయోధరములు చూచి నిలుతువేని నిలిచి పొమ్ము"[41] అనేదాన్ని యిచ్చాడు.

దీన్ని చదువుకొని సనాతనులు ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుకుం టారు. ఎవరైనా చలంగారి లాగా, "ఓయి బాటసారీ, ఈ గ్రామంలో వ్యభిచారదోషం లేదు. వర్షంవచ్చేట్లుంది. పండు కోటానికి చాపకూడా దొరకదు. ఎత్తైన స్తనాలను చూచేనా

---

41. పథిక! నాత్ర సంస్తర మస్తి మనాక్ప్రస్తరస్థలే గ్రామే, ఉన్నతపయోధరం ప్రేక్ష్య పునర్యదివసని తద్వస.

ఉండిపో" అని వ్రాస్తే పచ్చిబూతుగా, అసభ్యంగా, ఉంటారు. నిజానికి నీతిఅనే పేరుతో ముడికట్టుకొని ఆనందిస్తున్నది ఏమిటి? "ఓయీ ఇచ్చట ధర్మం లేదు. అందువల్ల దయాదాక్షిణ్యా లుండవు. అయినా బ్రహ్మాండంగా మేఘాలు ఆసరించా యనుకుంటే ఉండిపో," అనేదాన్నేనా? ఎప్పటికీకాదు. మొదటిదాన్నే. అయితే తమ హృదయాన్ని దాచుకోటానికి ఇలా చేస్తున్నారు.

పచ్చిబూతుగా కనిపించేది అవ్యక్తంలోని ఇష్టం. ఉపబుద్ధి మాత్రం నీతి పేరు పెట్టి నిషేధించటంవల్ల చాపకు సంస్తరం, స్తనాలకు పయోధరం వాడబడ్డాయి. యజ్ఞము, మేఘము కనిపించేటప్పటికి ఉపబుద్ధి ఊరుకున్నది. అవ్యక్తంలోని యిష్టం తన అభిప్రాయాన్ని మార్చుకోకుండా ఉపబుద్ధి నిషేధం తప్పించుకొని వెలువడింది. ఇలా నిషేధం తప్పించుకొని రావటంలోనే స్వప్నశిల్పం, ధ్వనిశిల్పం ఉన్నాయి.[42]

ఇంతకూ తేలిన విషయం. స్వప్నంలో వేదనలుమారుతాయి. లౌకికంగా భయంకలగవలసినచోట స్వప్నంలో సంతోషర్స

---

42. ధ్వనిశిల్పాన్నంతా స్వప్న శిల్పానికి ఉదాహరణగా ఇవ్వవచ్చును. "శైవాలంబును సైకతంబు లెదుఱై చంద్రప్రవాళాంబుజగ్రావాకాళ భుజంగకూపములు దూరంబయ్యె." ఇలాంటి ధ్వనిలోకూడా స్వప్నశిల్పమే ఉంది. ఇది స్వప్నసంకేతీకరణానికి లక్ష్యం.

సంతోషం కలగవలసినచోట దుఃఖం కలగవచ్చును. ఇలాగే కావ్య జగత్తులోకూడ లౌకికవేదనలు ఆనందంగా పర్యవసించ వచ్చును.

ఇంతవరకూ టూకీగా తేల్చుకున్న లౌకికసౌఖ్య సూత్రాలు కావ్యానందానికికూడ అన్వయిస్తున్నాయా అని చూడవలసి ఉంది. దీన్ని తేల్చుకోకముందు, కావ్యంవల్ల ఎలా ఆనందం కలుగుతున్నదో విమర్శకులూ ఆలంకారికులూ చర్చించి తేల్చిన విషయాలనుకూడ గమనించాలి. అప్పుడే కావ్యానందం లౌకికానంద సూత్రాలమీద ఆధారపడ్డదో లేదో తేల్చుకోవటం సులభం.

అయితే విమర్శకులూ, ఆలంకారికులూ తలా ఒకదారి త్రొక్కారు. ప్రతిదేశంలో ప్రతి విమర్శకుడూ ఈ కావ్యానందంకోసం అన్వేషించాడు. అందరి అభిప్రాయాలనూ ఇక్కడ చెప్పటానికి వీల్లేదు. అందువల్ల ముఖ్యులైనవారి మతాలనే తీసుకొంటాను.

మన దేశంలో పూర్వం వేదాంతం వలెనే[43] చక్కని విమ

---

43. తాత్త్విక సిద్ధాంతాలనే మన ఆలంకారికులు సాహిత్యానికి అన్వయించారు. భట్టలోల్లటుడు మీమాంసాసిద్ధాంతాన్ని, శంకుకుడు న్యాయాన్ని, భట్టనాయకుడు సాంఖ్యాన్ని, విశ్వనాథుడు అద్వైతాన్ని, రూపగోస్వామి వైష్ణవాన్ని పురస్కరించుకొని సాహిత్యాన్ని గూర్చి చర్చించి రహస్యరూపాన్ని చెప్పారు.

ర్శలు బయలుదేరాయి. రసాన్నిగూర్చి వ్రాసినవారిలో భర తుడు, భట్టలోల్లటుడు, శంకుకుడు, భట్టనాయకుడు, అభినవగు ప్తుడు ముఖ్యులు.

[భరతుడు[44] రసాన్ని సాహిత్యానికి అన్వయించి చెప్పలేదు. నాట్యాన్నిగురించి చెబుతూ చెప్పాడు. "విభావానుభావ వ్యభి చారి సంయోగాద్రసనిష్పత్తిః" అని సూత్రించాడు. ఈ సూత్రంలోని సంయోగనిష్పత్తులను ఏ అర్థంలో వాడాడో ఎవ్వడూ చెప్పలేడు. (అభినవగుప్తుడు సహితం తన మతాన్ని భరతున కంటగట్టాడు.) అరిస్టోటల్ వాడిన "ఇమిటేషన్" 'కెథార్సిస్' అనే రెండు శబ్దాల అర్థం కోసం యూరపియన్ విమర్శకులు ఎంత శ్రమపడ్డారో, ప్రాచీన భారతీయ ఆలంకారి కులు కూడ అంత తంటాలు పడ్డారు.

రసాన్ని సాహిత్యానికి అన్వయించి చర్చించినవారిలో భట్ట లోల్లటుడు మొదటివాడు. ఇతడు మీమాంసకుడు. ఇతని మతం అభినవగుప్తునిచే ఉదాహరింపబడి పూర్వపక్షం చెయ్య బడింది. అభినవగుప్తుని ఉదాహరణవల్లనే భట్టలోల్లటుని వాదం

---

44. రసవాదాన్ని లేవనెత్తినవాడు భరతుడు. అంతేకానీ వేదా ల్లోనే ఈ రసవాదం ఉందని 'రసో వై సః' అని పండితులు చూపి చెప్పటం సమంజసం కాదు.

చూచాయగా తెలుస్తూవుంది. ప్రత్యేక గ్రంథగతంగా కనిపించటంలేదు.[44a]

అభినవగుప్తుడు చెప్పినదాన్నిబట్టి లోల్లటుని మతం సంక్షేపించి చెప్పాలంటే ఇలా వుంటుంది: స్థాయి మానవుల్లోని వాసన. అనుభావవ్యభిచారులు వాసనాస్వరూపాలు. విభావం పదార్థాత్మకం; లోకసిద్ధమైన వస్తుస్వభావాన్నిబట్టి స్వరూపసంపాదన చేసుకొంటుంది. విభావస్థాయులకు ఉత్పాదక ఉత్పాద్యసంబంధం (జనకజన్య భావం), వ్యభిచారిస్థాయులకు పోష్యపోషక సంబంధం అనుభావస్థాయులకు గమ్యగమకసంబంధం ఉంటుంది. విభావాదుల సంయోగం కలగగానే స్థాయి ఉపచితమై ప్రతీత మవుతుంది. అదే రసం. ప్రతీత మవుతుందంటే విషయీకృత మౌతుందని అర్థం.

ఇలాటి రసం నాయకనిష్ఠం. నాటకప్రదర్శనంలో నటుని యందు ఈరసం ఆరోపింపబడుతుంది. దీన్ని సామాజికుడు సహృదయత్వంవల్ల అనుమానించుతాడు (ఊహిస్తాడు). సామాజికుడు ఇలా అనుమానించేటప్పుడు అహంతను పరిత్యజింపక, రసాన్ని ఆస్వాదిస్తాడు. అప్పటి అతని అహంత కేవలఅహంత

---

44 a. చూడుడు: లోచనము–భరతుని రససూత్రానికి అభినవభారతి వ్రాసిన వ్యాఖ్య.

కాదు; సంవలితమైనది. సామాజికుడు దేశకాలములను మరచి పోయి నాయకమయలోకంలో విహరిస్తాడు.

నాయకాభేదం సామాజికుడు పొందితే, అతనిలో విరుద్ధము లైన భిన్నభిన్నభావాలు కలగటానికి వీలుందిగదా అంటే లోల్లటుడు ఇలా త్రోసివేస్తాడు. రసము నటునియందు ఆరో పింపబడినప్పుడు లౌకికాలౌకిక మౌతుంది. అందువల్ల రసము పరిమితాపరిమితం అవుతుంది.

భట్టలోల్లటుని ఉత్పత్తివాదాన్ని తరువాతివారు ఎదుర్కొ న్నారు. లోకంలో కారణంవల్ల కార్యం జరుగుతుంది. కారణం పోయిన తరువాతకూడ లోకంలో కార్యం అలాగే నిలిచి ఉండ వచ్చును. టాజ్ మహాల్ నిర్మాణానికి షాజహాను కారణం. అతడు గతించినతరువాతకూడ టాజ్ మహాల్ నిలిచివుంది. అలాగే రస మనేది కార్యమైతే, కారణమైన విభావాదులు పోయింతరు వాతకూడా రస ముండవలసి వస్తున్నది. కాని యిది అనుభవ విరుద్ధం. అందువల్ల రసము కార్యముకాదు అంటారు.

ఈ పూర్వపక్షం సమంజసం కాదు. విద్యుత్తువల్ల దీపం వెలుగుతున్నది. విద్యుత్తు ఆగగానే దీపం ఆరిపోతున్నది. దీని కేమి చెబుతారు?

విశ్వనాధుని ఆక్షేపణకూడ ఇలాంటిదే. లోకంలో కారణ కార్యాల జ్ఞానం ఒకేసారి కలగటానికి వీల్లేదు. రసాస్వాదన

జరుగుతున్నప్పుడు విభావాలు కనిపించగూడదు. కాని విభావాలు గోచరిస్తున్నాయి. అందువల్లనే రసం ఆస్వాద్య మౌతున్నది[45] అంటాడు. పైనిచ్చిన ఉదాహరణమే ఈ అక్షేపణాన్ని పూర్వపక్షంచేస్తుంది

శంకుకుడు భట్టలోల్లటుని ఇలా ఖండిస్తాడు: అనుపచితస్థాయి భావము, ఉపచితస్థాయి రసముగదా. అయినప్పుడు ఉపచయ తరతమభావాలనుబట్టి రసంకూడ తరతమభావాలవల్ల అనంత భేదాలను పొందవలసి వస్తుంది. ఇది రసస్వరూపానికి విరుద్ధమంటాడు. రసము చర్వ్యమాణమవుతున్నంతకాలం తరతమ భావాలు తెలియవు కాని, కావ్యజగత్తునుంచి సామాజికజగత్తులోకి వచ్చి చూస్తున్నప్పుడు రసం అనంతభేదాలతో కనిపిస్తుంది. శంకుకుని అభిప్రాయప్రకారం పొందగూడదు.[46] అంటే కాళిదాసు శాకుంతలంలో చిత్రించిన శృంగారం కాని, ముద్దుపళని రాధికాసాంత్వనములో చిత్రించిన శృంగారం కాని మనుచరిత్రలో పెద్దన చిత్రించిన శృంగారం కాని ఒకటేనా? దీనికి ఎవరొప్పుకుంటారు ?

---

45 సాహిత్యదర్పణం, తృతీయ పరిచ్ఛేదం.

46. క్రోచే తన Æsthetics లో ఇలాగే వాదిస్తాడు. కావ్యాలంతా ఒకటే. ఒకటి ఎక్కువది కాదు, ఒకటి తక్కువదికాదు. షేక్స్పియర్ మిల్టన్, కీట్సు, షెల్లీ, బైరన్ల కావ్యాలు ఒక్కటే. ఒకటి ఎక్కువకాదు, ఒకటి తక్కువకాదు.

భట్టనాయకుడు లోల్లటుని ఇలా ఆక్షేపించాడు: విభావాలు వాస్తవమైనవికావు. అందువల్ల వాస్తవము కాని కారణాలవల్ల వాస్తవమైన రసకార్యం ఎలా జరుగుతున్నది? చీకట్లో త్రాడును చూచి పామనుకొని భయపట్టం లేదా ? మిథ్యాసర్పంవల్ల వాస్తవమైన భయం ఎలా కలుగుతున్నది ?

అసలు భట్టలోల్లటుని మతంలో రసం నాయకనిష్ఠ మనటం లోను, అలౌకిక మనటంలోను ఉంది. నిజంగా రసం నాయక నిష్ఠమైతే నాయకుడు ఆనందించాలి. కాని అలాంటిది జరగటం లేదు. పైగా ఈరసం నటునియందు ఆరోపింపబడ్డప్పుడు నటునికికూడ ఆనందాన్ని ఇయ్యాలి. కాని ఇలాంటిది జరగటం లేదు.[47]

ఇక శంకుకుని మతం విచారిద్దాము. ఇతడు నైయాయికుడు. ఇతనిది అనుమితవాదం. రసము భావపూర్వకం కాదు. రసం లోని అంశాలే భావాలు. రసం భావాల సముదాయం కాదు. రసము ప్రత్యేకమైన విశిష్టరూపం. ఇలాంటి రసం సామాజిక నిష్ఠం. విభావానుభావవ్యభిచారులు రసంలో అనుమాపకాలు. రసం అనుమేయం. స్థాయి అనుమేయమైతే రస మవుతుంది.

47. అమెరికాలో ఆధునిక నాటక కర్తలు కొందరు సామాజికుల్ని కూడ నటులయ్యేట్టుగా నాటకాలు వ్రాశారు. తీరా నాటకప్రదర్శనాల్లో సామాజికులు ఆనందించటానికి బదులు కల్లోలపడ్డారు. మరునాడు పత్రికల్లో విమర్శకులు గోలకెత్తారు.

రసప్రతీతి సమ్యక్ప్రతీతి, మిథ్యాప్రతీతి, సంశయప్రతీతి, సాదృశ్యప్రతీతికంటే విలక్షణమైనది.

దీన్ని అభినవగుప్తుడు ఇలా ఆక్షేపించాడు: తనకంటే భిన్నుడైన నాయకుని సుఖదుఃఖాలు సామాజికునికి ఎలా అనుమేయాలై ఆనందం కలిగిస్తాయి?[48]

భట్టనాయకుడు సాంఖ్యుడు. ఇతనిది భుక్తివాదం. శబ్దానికి మూడు శక్తులున్నాయి: ౧. అభిధ (ఇందులో లక్షణ కూడా వుంది), ౨. భావకత్వం, 3. భోజకత్వం. భావకత్వం అంటే సాధారణీకరణం. శబ్దంయొక్క భావకత్వ వ్యాపారంవల్ల విభావాదులు సాధారణీకృతిని పొందుతాయి. శబ్దభోజకత్వ వ్యాపారంవల్ల విభావాదులతో కూడి స్థాయి సాధారణీకృతిపొంది ఆస్వాదింపబడుతుంది. ఇలాంటి స్థాయియే రసం. ఈరసం లౌకికం కాదు, అనుభవం కాదు, స్మృతికాదు; పరబ్రహ్మ

---

48. రసో యది పరగతతయా ప్రతీయతే, తర్హి తాటస్థ్యమేవ స్యాత్. నచస్వగతత్వేన రామాదిచరితమయాత్కావ్యాదసౌ ప్రతీయతే. స్వగతత్వేనచ ప్రతీతౌ స్వాత్మని రసోత్పత్తిరేవాభ్యుపగతా స్యాత్. సా చాయుక్తా. సామాజికానాం ప్రత్యవిభావత్వాత్. కాంతాత్వం సాధారణం వాసనాహేతుర్విభావతాయాం ప్రయోజక మితిచే, ద్దేవతావర్ణనాదౌ తదపి కథమ్? నచ స్వకాంతాస్మరణం మధ్యే సంవేద్యతే అలోకసామాన్యానాంచ రామాదీనాం యే సముద్ర సేతుబంధనాదయో విభావాస్తే కథం సాధారణ్యం భజేయుః? (లోచనము, 67_68.)

స్వాదసవిధం(రసోఽనుభవస్మృత్యాదిలక్షణేన. ......శ్రుతివి స్తర వికాసాత్మనా......పరబ్రహ్మాస్వాదసవిధేన భోగేన—అభినవ గుప్తుడు).

అభినవగుప్తుడు "భావకత్వం భావాలలోనే ఉంది. భోగము రసానిది. వీటిని మళ్ళీ చెప్పటంవల్ల ప్రయోజనం లేదు," అన్నాడు.

అభినవగుప్తుడు.— ప్రతివాడిలోను పుట్టుకతోనే వాసన లుంటాయి. ఇవి కొందరిలో చక్కగా అభివృద్ధి పొందుతాయి; కొందరిలో అభివృద్ధి పొందవు. లోకంలో కారణంగా ఉండే విభావాలు కావ్యంలో విభావన లౌతాయి; కార్యంగా ఉండే అనుభావాలు కావ్యంలో అనుభావనలౌతాయి; సహకారులైన వ్యభిచారులు కావ్యంలో సమువరంజన చేస్తాయి. ఈ పని సాధారణీకరణంవల్ల జరుగుతుంది. అంటే సాధారణీకృతివల్ల సామాజకునికి ఈవిభావాదులు తనవి,తనవి కావు అనే స్థితినిపొందుతాయి. తాటస్థ్యాదానీ న్యాదికముగాని, విషయావేశ వైవశ్యాదులు గాని, లేక విభావాదులు ప్రతీతమౌతాయి.

లౌకికములైన విభావాదులవల్ల అనుమేయమైన స్థాయిభావం సామాజకుడి మనస్సులో ఉంటుంది.[49] కావ్యంలో చిత్రింప

49. రసనాచ బోధరూపైవ, కింతు బోధాంతరేభ్యో లౌకికేభ్యో విలక్షణైవ, ఉపాయానాం విభావాదీనాం లౌకిక వైలక్షణ్యాత్.

బడిన విభావాదులవల్ల స్థాయి వ్యంగ్యమాతుంది. ఇలా విభావాదులవల్ల స్థాయి వీతవిఘ్నంగా ప్రతీతి, లేక అభివ్యక్తి పొందితే రసమాతుంది. ఈ రసం పరబ్రహ్మాస్వాదనకు సదృశం.

ఆనందవర్ధనుడు ధ్వనికి ప్రాముఖ్యమిస్తే, అభినవగుప్తుడు రసానికే ప్రాముఖ్యమిచ్చాడు.[50] ధ్వనివాదులప్రకారం ధ్వని వస్తుధ్వని కావచ్చును, అలంకారధ్వని కావచ్చును. ఈవాదాన్ని రసవాదంతో సమన్వయింపజూస్తూ అభినవగుప్తుడు వస్త్వలంకార ధ్వనులుకూడ రసంగా పర్యవసిస్తా యంటాడు.[51] ఇది ముందు చెప్పబోయే కారణాలవల్ల సమంజసం కాదు.

ఇక ప్రాచీనులైన యూరపియన్ విమర్శకుల్లో అరిస్టాటల్, లాంజైనస్, కూల్‌రిడ్జి ముఖ్యులు. అరిస్టాటల్ అనుకరణ[52] అనేది ప్రకృతిసిద్ధంగా మానవుడిలో వుండే వాసననీ, ప్రకృతిని అనుకరించటమే కల అనీ, ఇలాంటి అనుకరణవల్ల ఆనందం కలుగుతుందనీ అంటాడు. ఇతడు ట్రాజెడీనిగురించి చెప్పిన విషయాలు చాలవరకు అప్రతిహతంగా ఉన్నాయి.

---

50. నహి తచ్ఛూన్యం కావ్యం కించి దస్తి. రసేనైవసర్వం జీవతి కావ్యమ్. (లోచనము, 65 పుట)

51. రస ఏవ వస్తుత ఆత్మా, వస్త్వలంకారధ్వనీతు సర్వథా రసం ప్రతిపర్యవస్యేతే.

52. Imitation. ఈసిద్ధాంతాన్ని అరిస్టాటల్ ప్లేటోదగ్గరనుంచి పుచ్చుకున్నాడు.

కూల్‌రిడ్జి కవితాప్రతిభకు రమణీయార్థం శరీరమనీ, 'ఊహ'[53] ఆచ్ఛాదనమనీ, ఆవేశం జీవమనీ, భావన ఆత్మ అనీ అంటాడు.[54] ఈ భావన తన్ను తాను మరచిపోక భిన్నభిన్న విరుద్ధములైనవాటికి సమైక్యము గలిగిస్తుంది. సాధారణములైనవి ప్రత్యేకములతోను, నవ్యములైనవి ప్రాచీనములతోను, స్వాభావికములైనవి కృత్రిమాలతోను భావనాశక్తివల్ల సమన్వయము పొందుతాయి.[55] హ్యూమ్[56] చెప్పినట్లు కూల్‌రిడ్జి ఆస్వాదన

---

53. Fancy.

54. Finally good sense is the body of poetic genius fancy its drapery, emotion its life, andimagination the soul.

55. This power, first put in action by the will and understanding and retained under their irremissive, though gentle and unnoticed, control, reveals itself in the balance or reconciliation of opposite or discardant qualities of sameness, with difference of the general with concrete, the idea with the image, the individual with the representative, the sense of novelty and freshness with old and familiar objects, a more than usual state of emotion with more than usual order, judgement ever awake and steady self-possession with enthusiasm and feeling profound or vehement; and while it blends and harmonizes the natural and the artificial, still subordinates art to nature, the manner, to the matter and our admiration of the poet to our sympathy with the poetry.

- Coleridges's Biographia Literaria

56. "Beauty is no quality in things themselves; it exists merely in the mind which contemplates them. *Humee*

అనేది సామాజికుడిలోనే ఉన్నది[57] అంటాడు.

అయితే ఇతను భావనకు ఈ శక్తి ఎలా వచ్చిందో, భావనా వ్యాపారం ఎలా సాగుతుందో మాత్రం చెప్పలేదు. ఇతనికీ, మన ఆలంకారికులకూ చాల పోలిక లున్నాయి. ఇద్దరూ పద్య కవిత్వానికీ, వచనకవిత్వానికీ ఛందోభేదం తప్ప మరొకభేదం లేదంటారు. ఇద్దరూ భావనకు ప్రాముఖ్య మిచ్చారు. ఇద్దరూ రసము సామాజికనిష్ఠ మన్నారు.

ఇప్పటి యూరపియన్ సాహిత్య సిద్ధాంతాలు కుక్క గొడుగుల్లాగ చాల మొలుచుకొచ్చాయి. వీటిల్లో మన సాహిత్యానికికూడ అంటుకున్నది అతివాస్తవిక పద్ధతి. ఈ పద్ధతివారు చెప్పే దేమిటోకూడ చూద్దాము.

అతివాస్తవికులు ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతాన్ని పట్టుకొని బయలు దేరారు. స్వప్నశిల్పాన్నే వీరు కవిత్వానికి అన్వయిస్తారు.

---

57. O Lady! we receive but what we give
And in our life alone does nature live
....
Ah! from the soul itself must issue forth,
A light, a glory, a fair luminous cloud
Eveloping the earth -
And from the soul itself must there be pent
A sweet and potent voice, of its own birth,
Of all sweet sounds the life and element.
- *Dejection, IV.*

స్వప్నాని కెలాగో కవిత్వానికికూడ అలాగే అవ్యక్తంకారణం. బుద్ధిపూర్వకంగా కవిత్వ మెప్పుడూ రాదని వీరి సిద్ధాంతం. ఉపబుద్ధిచే సంస్కరింపబడని స్వచ్ఛందభావాలు స్వప్నానికి ముఖ్యమైనట్లే కవిత్వానికికూడ ముఖ్యం. బుద్ధిచేత ఈ స్వచ్ఛంద భావాలుసంస్కరింపబడగూడదు. సంస్కరింపబడితేకవిత్వంకాదు. స్వప్నంలాగానే కవిత్వం సహేతుకం కాదు. స్వప్నంలోలాగానే కవిత్వంవల్ల ఇష్టావాప్తి జరుగుతుంది. ఈ ఇష్టావాప్తి బుద్ధిపూర్వకమైనది కాదు. అందువల్ల మన ఆలంకారికులుకాని, ఆధునిక విమర్శకులుగాని చెపే శ్రేయస్సు, లేక లోకసంగ్రహం జరగదు. స్వప్నం ఎలా విచిత్రంగా అద్భుతంగా వుంటుందో కవిత్వం కూడా విచిత్రంగా అద్భుతంగా ఉండాలి. లేకపోతే కవిత్వం కాదు. ప్రతివాడిలోను సఫలీకృతం కాని ఇష్టాలు ఉంటాయి. ఇవే స్వప్నంలోలాగా కవిత్వంలో చిత్రింపబడుతాయి. కాబట్టి అందరికీ కవిత్వం ఆనందమిస్తుంది. ఇదీ వీరిమతం.

నిజానికి ఫ్రాయిడ్ చెప్పేవి చాలవరకు సత్యమే. కాని వాటిని అన్వయించే పద్ధతిలోనే తప్పు ఉన్నది. సైకోఎనలిస్టులు తమ శాస్త్రార్థాలను ఇతర శాస్త్రకారులు కనుగొన్న విషయాలతో సమన్వయించక తమ పరిశోధనలకే ప్రాముఖ్య మివ్వటంవల్ల ప్రమాదాలు సంభవిస్తున్నాయి. వీరు అన్నింటికీ వాసనా పూర్వకమైన అవ్యక్తమే కారణ మంటున్నారు. బాహ్యజగత్తుకుచోక్కే

యివ్వటంలేదు. మనస్సే ముఖ్యమైతే, మన నాగరికత ఒక్కొక్క యుగంలో ఒక్కొక్కమాదిరిగా ఉంటానికి కారణ మేమిటి? ఆధ్యాత్మికవాదులు పూర్వజన్మకర్మఫలమంటే, భౌతికవాదుల మని చెప్పుకొనే సైకోఎనలిస్టులు 'కాంప్లెక్సెస్' అంటున్నారు.

ఇదే దోషం అతివాస్తవిక పద్ధతిలో ఉంది. పైగా స్వచ్ఛంద భావాలు నిజంగా స్వచ్ఛందవృత్తి అనుభవించేవి కావు. అవ్యక్తంలోని అసంతుష్టవాసనలు ఎలా ఆడిస్తే, స్వచ్ఛందాలుగా భావింపబడే యీభావాలు అలా ఆడుతాయి. అంటే అతివాస్తవికులుకూడ ఈ అవ్యక్త అసంతుష్టవాసనలు ఎలా ఆడిస్తే అలా ఆడుతారన్నమాట. అంతేకాని వీరనుకున్న స్వేచ్ఛనుకూడ వీరను భవించటంలేదు. వాసనల ఆవశ్యకాలను గుర్తించి తదనుగుణంగా వర్తించటమే స్వేచ్ఛ కాని, వాటిని గుర్తించకుండా అవి ఎలా ఆడిస్తే అలా ఆడటం స్వాతంత్ర్యం కాదు; కేవలం దాస్యమాతుంది.

అసలు కావ్యజగత్తూ, స్వప్నజగత్తూ ఒకటికాదు. కావ్యజగత్తులో నియతంగా ఆనందం కలుగుతుంది. స్వప్నజగత్తులో ఆనందం కలగాలన్న నియమంలేదు. చాల స్వప్నాలు దుఃఖకరంగా వుంటాయి. ఈభేదం వల్లనే రెండు జగత్తులకూ ఇతరభేదాలు ఏర్పడుతున్నాయి.

స్వప్నజగత్తులో భావాలుగాని, వేదనలుగాని, నిర్దిష్టాలుకావు. కావ్యజగత్తులో ఈరెండూ నిర్దిష్టాలు. అందువల్ల మొదటి

దానిలో సంతోషమో దుఃఖమో ఆనందమో కలిగితే, రెండో దానిలో నియతముగా ఆనందం కలుగుతుంది. బాహ్యజగత్తును కొంత వరకు మరచి వాసనలు స్వప్నజగత్తులో లడాయికి దిగుతాయి. కావ్యజగత్తులో ఈవాసనలు నిర్దిష్టకార్యాలను నిర్వహించి పోతాయి. బాహ్యజగత్తు చాలవరకు విస్మరింపబడి వాసనల ఇష్టాన్నిబట్టి స్వప్నజగత్తు నిర్మింపబడుతుంది. కావ్యజగత్తులో బాహ్యజగత్తు విస్మృతంకాదు. బాహ్యజగత్తును వాసనల కనుగుణంగా మార్చుకోవడమో, మార్చుకోటానికి వీల్లేకపోతే బాహ్యజగత్తుకు అనుగుణంగా వాసనలను మార్చుకోటానికి యత్నించటమో జరుగుతుంది.

స్వప్నజగత్తు చాలవరకు బాహ్యజగత్తును విస్మరించటంవల్ల బాహ్యజగత్తు జాగ్రదవస్థలో స్వప్నజగత్తును తుడిచివేస్తుంది. అందువల్ల స్వప్నజగత్తుకు బాహ్యాకృతిలేదు. కావ్యజగత్తు బాహ్యజగత్తును విస్మరించదు; కాబట్టి బాహ్యజగత్తులో స్థానం సంపాదిస్తుంది. అందువల్ల కావ్యజగత్తు సృష్టిస్తోంది; స్వప్నజగత్తు చెయ్యలేక పోతూవుంది. బాహ్యజగత్తులో ఎప్పుడు స్థానం సంపాదించిందో కావ్యజగత్తు సమాజంలో విలువ సంపాదించి సరకుగా తయారవుతూవుంది. స్వప్నజగత్తుకు ఇలాంటిది లేదు.

కావ్యజగత్తు "సకలసహృదయ హృదయసంవేదన సాక్షికం" బుద్ధిని, ఉపబుద్ధిని అతిక్రమించి అవ్యక్తవాసనలకు 'అపీలు' చేస్తుంది. స్వప్నజగత్తు అలాకాక అవ్యక్త అసంతుష్టి వాసనల నుండి బయలుదేరి ఉపబుద్ధి ఆజ్ఞలకు లోబడి నిలిచిపోతుంది.

కావ్యజగత్తులో వేదనలు తీవ్రతమరూపాలు వహిస్తాయి. స్వప్నజగత్తులో ఇలాంటిది జరిగితే స్వప్నమే ఉండదు. కావ్య జగత్తులోని వేదనలు ఆనందంగా పర్యవసించటంవల్ల కావ్యజగత్తు భగ్నంకాదు. దీనికి షేక్స్పియర్ వ్రాసిన విషాదాంతనాటకాలు, భారతంలోని స్త్రీపర్వం, రఘువంశంలోని అజవిలాపం, రామాయణంలోని ఉత్తరకాండము, భవభూతి ఉత్తరరామచరిత నిదర్శనాలు.

ఈ కారణాలన్నిటివల్ల, కాడ్‌వెల్ అన్నట్లు, [58] స్వప్నజగత్తును తలక్రిందులుచేస్తే కవిత్వం అవుతుంది. ఈవిషయం నిర్మాణంలో కాని, ఆదర్శంలో కాని కవిత్వానికి వ్యతిరేకం. అందువల్లనే కవిత్వం సామాజికంగా ఉంటే, స్వప్నం వ్యక్తిగతంగా ఉంది.

ఇంతకూ ఈ పర్యాలోకనంతో ఏమి తేలుతున్నది? కావ్యానందం అలౌకికమా, లౌకికమా? ఇప్పటికి తేల్చుకున్న విషయా

---

58. "Poetry is a kind of inverted dream."
. Illusion and Reality, P. 240.

లతో జోడించి నామతంకూడ చెబుతాను, దానితో విషయం తేలుతుంది.

వాసనావిశిష్టమైన సామాజికజీవి యగు మానవుని మనస్సులో జీవయాత్రానుభూతి స్మృతిపథంలో నిలిచి ఉంటుంది. అంటే, బాహ్యమైన సామాజికజగత్తు, దానివల్ల అతనికి కలిగే వేదనలు స్మృతిపథంలో ఉంటూవుంటాయి. జననమరణాలు, వియోగాలు, ఉషాసా సూర్యచంద్రుల సౌందర్యం, పూవుల వాసనలు, రంగులు, సమాజంలో బయలుదేరే సంఘర్షణాలు మొదలైనవి, వానివల్ల కలిగే వేదనలూ మానవుని మనస్సులో నిలిచి ఉంటాయి. మానవుడు సామాజికజీవిగా ఉంటూ ఉన్నప్పుడు సామాజిక శబ్దంకూడ అతనిలో జీవిస్తూవుంది.

సమాజంవల్ల జీవిస్తున్న శబ్దం ద్వారా కావ్యజగత్తు సమాజం ద్వారా సంపాదించిన అనుభూతిని చిత్రిస్తుంది. సామాజిక జీవియైన పాఠకుడు కావ్యజగత్తులో చిత్రింపబడిన అనుభూతికి అందుబాటులోఉంటే కావ్యజగత్తులోకి వస్తాడు. అంటే పాఠకుని మనస్సులో దాగి ఉన్న ప్రత్యక్షాంశాలు, వేదనలు కావ్య జగత్తు సూచన ప్రకారం ప్రసరిల్లచూస్తాయి. మనస్సు అడ్డు పడకపోతే, అంటే మనస్సుకు కావ్యజగత్తు సూచించే అనుభూతి ఇతఃపూర్వకంగా గాని, సంభావ్యంగా గాని కనిపిస్తే పాఠకుని

మనస్సు కావ్యజగత్తులోకి వస్తుంది. కాబట్టి కావ్యజగత్తు పాఠకుడికి ఇతఃపూర్వకంగాగాని, సంభావ్యంగాగాని ఉండాలి.

ఇలా కావ్యజగత్తును అర్థం చేసుకోవాలంటే పాఠకుని అన్ని వాసనలూ అభివృద్ధి చెందాలి. వాసనలన్నీ చిన్నతనంలోనే అభివృద్ధికావు. ఉదాహరణగా రతిని తీసికొందాము. ఇది పిల్లల్లో ఫ్రాయిడ్ చెప్పినట్లు బీజరూపాన ఉన్నప్పటికీ పక్వమైన స్థితిలో ఉండదు. అందువల్ల పిల్లలు శృంగారానుభూతిని ఆస్వాదించలేరు.

ఈసందర్భములో శాస్త్రకారుల ప్రకృతులనుగూర్చి కూడ కొంత చెప్పుకోవలసి ఉంటుంది. శాస్త్రకారులెప్పుడూ వేదనలను సాధ్యమైనంతవరకు దమించుకొని సత్యంకోసం అన్వేషిస్తుంటారు. ఎంతసేపటికీ హేతు హేతుమద్భావంకోసం వెదకుతూవుంటారు. ఉదాహరణకు:—

"సనకాది దివిజమస్కరిఫాలగోపిచం
 దనపుండ్రవల్లిక ల్నాకి నాకి,
సెలసి హాహాహూహువుల దండియల తంత్రి
 ద్రెవ్వ సింగిణులుగాఁ దివిచి తివిచి,
సప్తర్షికృతవియజ్ఝరవాలుకాలింగ
 సమితి ముచ్చెలకాళ్ళఁ జమరి చమరి,
రంభాప్రధానాప్సరఃపృథూరోజకుం
 భంబు లెచ్చుట గన్నఁ బట్టిపట్టి,

తిరుగు హరిపుర సురతరుసురల మరగి
బహుళహాళహాళిభరితకల్హరిగనగర
సగరపురవరపరిభృఢజవనయనన
పృతన భవదసి ననిఁ దెగి కృష్ణరాయ !"[59]

అన్న పద్యం చదివినప్పుడు వీరికి నవ్వొరాదు. భౌతికశరీరం త్యజించిన తరువాతకూడ ఇలాంటి ప్రకృతి ఎలావుంటుంది? మహమ్మదీయ సైనికులు చచ్చి హిందువుల స్వర్గంలోకి వెళ్ళి నట్లుందే అని పెదవి విరుస్తారు. అందువల్లనే ప్రాచీనాలంకారికులు శాస్త్రకారులను, ముఖ్యంగా మీమాంసకులను సభలోని స్తంభకుడ్యాలతో పోల్చారు.

పాఠకుడు కావ్యజగత్తులోకి వచ్చినప్పుడు, సామాజికజగత్తులో ఏవేవి యేయే వేదనలు కలిగిస్తాయో, కావ్యజగత్తువల్లకూడ ఆయా వేదనలు రేకెత్తుతాయి. అయితే యీవేదనల స్వభావాలు స్వప్నంలో లాగానే తలక్రిందు లౌతాయి. కావ్య జగత్తులో ఈవేదనలన్నీ ఆనందంగా పర్యవసిస్తాయి. ఇది ఎలా జరుగుతుందో చెప్పుకోవాలి.

దుస్స్వప్నంవల్ల మేల్కొన్న తరువాత ఆనందం కలుగుతుంది. త్రాడును చూచి పామనుకొని భయపడ్డసంగతిని తలుచుకొని నవ్వుతాము. ఆప్తుల మరణం జ్ఞప్తికివచ్చినప్పుడు

---

59. ఆముక్తమాల్యద, ప్రథమాశ్వాసం; ౪౧

ఒకొకప్పుడు మన హృదయాన్ని శోకం తాకదు. మనం పిల్లల ఆట చూస్తూవుంటామనుకోండి. ఆడేవాళ్ళకు చిన్న చిన్న దెబ్బలు తగులుతూ వుంటాయి. వారిలో కొంత ఆవేశం పెరుగుతూవుంటుంది; కొద్దిగా కోపం, పట్టుదల హెచ్చుతూ వుంటాయి. అలాంటప్పుడు మనం కోపంగాని, ఆవేశంగాని, లేక ఆనందించటం సంభవిస్తుంది. ఈ సందర్భాల్లో ఆనందం ఎలా కలుగుతున్నది ?

కావ్యజగత్తులోకూడ పై విధంగానే ఆనందం కలుగుతున్నది. అంటే పాఠకుడు కావ్యజగత్తులో లీనమయ్యీ కాని స్థితిలో వుంటాడు. ఇలాంటిస్థితే వేదనలనన్నింటిని ఆనందంగా పర్యవసింపజేస్తుంది. అంటే మన ఆలంకారికులు చెప్పినట్లుగా వేదనలు సాధారణీకృతి పొందుతాయి. ఈ సాధారణీకృతివల్ల పాఠకునికి యీవేదనలు తనవి తనవికావు, ఇతరునివి ఇతరునివికావు అన్నట్లుగా ఉంటాయు. ఇలా వుండటంవల్ల సమ్యక్ప్రతీతి, మిథ్యాప్రతీతి, సంశయప్రతీతి, సాదృశ్యప్రతీతికంటె విలక్షణంగా ఉంటాయి. అందువల్ల సుఖకరంగానో, దుఃఖకరంగానో ఉంటానికి బదులు ఆనందప్రదంగా ఉంటాయి. ఈ ఆనందం నిర్లిప్తం. మనకు లోకంలో సాధారణంగా కలిగేది లిప్తమైన సంతోషము.

ఈ విషయం సామాజిక జగత్తులో కలిగే శృంగారాదులకు సంబంధించిన భావాలవల్ల తేటపడుతుంది. ముఖ్యంగా హాస్య

సంబంధిమైన భావాలు ఈవిషయాన్ని స్పష్టీకరిస్తాయి. మనం కోపంతోగాని, జుగుప్సతోగాని, అలక్ష్యంవల్లగాని, ఇతరుడు అల్పుడనికాని, మనం ఇతరునికంటె అధికుల మనికాని, ఇతరుడు పొరపాటుపడ్డాడనికాని నవ్వవచ్చును. ఇంకా చాలా కారణాల వల్ల నవ్వు కలుగుతుంది. కావ్యజగత్తులో హాస్యంలో ఇలాంటిది ఉండదు. నిర్లిప్తంగా ఉంటుంది. అంటే కావ్యగత హాస్యంలో క్రోధం, జుగుప్స మొదలైనవి ఉండవు. ఇతరులతో కలసి నవ్వుతాము కాని, ఇతరులను చూచి నవ్వం.

ఇలాంటి నిర్లిప్తతే కావ్యజగత్తుకు ముఖ్యం. ఈనిర్లిప్తత లేక పోతే కావ్యజగత్తుకాదు. ఇది ప్రతిపాఠకుడూ గమనించి తీరాలి. ఈ నిర్లిప్తతే ఆనందమిస్తుందని మన సత్త్వశాస్త్రం నిరూపిస్తుంది. ఎల్లెక్ అనే మనస్తత్త్వశాస్త్రకారుడు ఇలా వ్రాస్తున్నాడు.

" What is no doubt true is that in the aesthetic experince the distinction between the self and its object is, while not wholly lost, yet at a minimum. We give ourselves to the object in contemplation and do not distinguish clearly between our own feeling and that which is thought to be suggested by the object.............................Nevertheless the consciousness of the subject object relation cannot, be entirely lost, and in so far as it exists, it is we who seem to be receiving from the object and not vice versa "[60]

ఈవిషయాన్నే సైకాలజీ ప్రొఫెసర్ అయిన శ్రీమతి డేనీ కన్య ఇలా వ్రాస్తూవుంది.

"Bullough used the expression psychical distance as a figurative description for all manner of ways by which personal experience may be projested and made æsthetically valid. ....Distance does not imply an impersonal purely intellectually interested relation such as that of the scientists. On the contrary, it describes a personal relation, often highly emotionally coloured, but of a peculiar character. Its peculiarity lies in that the personal character of the relation has been, so to speak filtered. It has been cleared of the practical concrete nature of its appeal without however thereby losing its original constitution. The artist may "under-distance" or "over-distance" - the verdict in the case of under-distancing is that the work is "crudely naturalistic, harrowing," "repulsive in its realism". An excéss of distance produces the impression of improbability, artificiality, emptiness or absurdity."[61] ✓

బర్గ్సన్ హాస్యరసాన్ని గూర్చి చర్చిస్తూ యిలా వ్రాశాడు:

"తాను తాను కానట్లుగా అనిపిస్తుంది; కాని తాను ఇంకొక డౌతాడు. తాను తానే, తాను. తాను కాదు. తాను మాట్లాడటం తాను వింటాడు, తాను ప్రవర్తించటం తాను చూస్తాడు. కాని ఇంకొకడు తన శరీరాన్ని గొంతును, అపహరించునట్లుగా

60. Pleasure and Instinct, P-230.

61. Creative Imaginatjon.

తనకు కలుగుతుంది. అలా కాకపోతే బహుశః మామూలు ప్రకారం తాను మాట్లాడుతాడు ప్రవర్తిస్తాడు; కాని తన్ను గూర్చి. తాను, తనతో సంబంధంలేని క్రొత్తవాడిమాదిరిగా మాట్లాడుతాడు, తనలోనుండి తాను బయటికి వెళ్ళిపోతాడు. హాస్యవంతమైన అనేకరంగాల్లో ఇలాంటి భ్రమనే చూస్తున్నట్లుండదా ?"[62]

వర్డ్సువర్తు,[63] కీట్సు, టాల్‌స్టాయులుకూడ కవిత్వానుభూతి జ్ఞప్తికివచ్చిన అనుభూతిలాగా ఉండాలన్నారు. ఆర్నాల్డు మొదలైన ఆంగ్ల విమర్శకులు కవిత్వానికి ముఖ్యమని చెబుతూ వచ్చిన 'రిస్ట్రెయింట్' ప్రయోజనంకూడ లీనాలీనావస్థ కల్పించటమే.

ఇలాంటి లీనాలీనావస్థ, నిర్లిప్తానుభూతి కలుగుతున్నది కాబట్టే మన కన్యాశుల్కం, ఇబ్సన్‌కవినాటకాలు, యూనటోల్ ఫ్రాన్సురచనలు, టాల్‌స్టాయ్, టర్గనీవ్, డాస్టవాస్కీ, మాల్‌రా, జోలాల నవలలు మపాసా, ఓహెన్రీ, చకోవ్, టాగూర్ల కథలూ కావ్యజగత్తులోవి.

చలంగారి కథలు, తారాశశాంకము, చంద్రరేఖావిలాపము, రాధికాసాంత్వనము,జాయిస్ వ్రాసిన యులిసిస్ కావ్యజగత్తులోకి

---

62 Laughter, P 191

63. Poetry is emotion recollected in tranquility.

రావు. చలంగారు తమ్ముతాము మరచి 'రిస్ట్రెయింట్' లేకుండా వ్రాసే రచనలు చాలా వున్నాయి. 'బ్రాహ్మణీకం'లోని కొన్ని భాగాలు, 'మైదాన'మంతా ఈ విషయాన్ని సూచిస్తున్నాయి. కవే తన్ను తాను మరచిపోయి వ్రాస్తూవుంటే పాఠకుడు తన్ను తాను పూర్తిగా మరచిపోవటంలో ఆశ్చర్యంలేదు. అందువల్ల చలంగారు చిత్రించే శృంగారం పాఠకుని ఆస్వాదనలో ప్లెటానిక్ ప్రేమగా పర్యవసించటం లేదు. వీరి రచనలవల్ల కేవలం లిప్తమైన సంతోషం కలుగుతున్నది కాని ఆనందంమాత్రం కలగటం లేదు.

కొంతమంది విమర్శకులు చలంగారి రచనల్లో నీతి లేకపోవటంవల్ల ఇవి కావ్యజగత్తులో చేరడం లేదంటారు. ఇంతకన్నా పొరపాటు వేరే లేదు. చలంగారి రచనల్లో నీతి ఉంది. ప్రతి రచనలోనూ ఇది అడుగడుక్కీ తగులుతూ వుంటుంది.

యులిసిస్‌ను లోకోత్తరకావ్యంగా పొగడుతూ వున్నారు. దీన్ని చదివి పొగడేవాళ్ళకు నిర్లిప్తసుఖం, అంటే ఆనందం, కలుగుతున్నదా ? యులిసిస్‌లోని నాటకంలో కొంతభాగం తప్ప మరేభాగమూ ఆనందాన్ని యివ్వటం లేదు. ముఖ్యంగా 'మిసెస్‌బ్లూమ్' స్వగతం ఎదురుతన్నుతూ వుంది. జాయిస్ వ్రాసిన యులిసిస్‌వల్ల మొత్తంమీద సంతోషం మాత్రమే

కలుగుతూవుంది. ఇదికూడ "ఎంత నేర్పరితనం చూపెట్టాడు!" అని విస్తుపోవటం వల్లనే.అంటే,

"రాజనందనరాజ రాజాత్మజులు సాటి
తలఁప నల్లయవేమ ధరణిపతికి [64]

అనే పద్యంలాంటిదాన్ని కాని,

"కుజము కుంజరముచేఁ గూలునో కూలదో
కూలుఁ గుంజరము నీ కుజము గూల్చి" [65]

అనే పద్యాన్నికాని చదివితే కలిగే సుఖమే కలుగుతుంది కాని, పాఠకునికి తన్ను తాను మరచీ మరచిపోని అవస్థ కల్పించి తద్వారా ఆనందం కలిగించటం లేదు.

జాయిస్ రచనలు కవులకు నూతనపంథా చూపించవచ్చును. నిజానికి చూపించాయి కూడాను. అంటే సాహిత్యచరిత్రలో కొంతవరకు జాయిస్ రచనలతో నూతనాధ్యాయం ప్రారంభమైంది. అయినా జాయిస్ రచనలు కావ్యజగత్తులోవి కావు. ఇతని యులిసిస్‌పంథాలో నడిచిన వర్జీనియా వుల్ఫ్ నవలలు కావ్యజగత్తులోనివి.

కేవలం 'జర్మన్ బ్లిట్స్‌క్రీగ్' పద్ధతిని పల్లిటీలు కొట్టినంత మాత్రాన సాహిత్యం కాదు ; జిల్లీ తోటాలగోల సాగించటం

64. శృంగారనైషధము (?) శ్రీనాథుడు.

65. ఉత్తర హరివంశం, ద్వితీయాశ్వాసం.

సాహిత్య లక్షణం కాదు. పాఠకుడికి లీనాలీనావస్థ కల్పించి ఆనందాన్ని యివ్వాలి.

పాఠకునికి తన్మయావస్థ కల్పించటంవల్లనే థామస్ హార్డీ వ్రాసిన 'జూడ్ ది అబ్స్క్యూర్' లోని కరుణం ఎదురు తన్నుతూ వుంది. ఈ నవల్లో చివరిభాగంలోకి వచ్చేటప్పటికి పాఠకుని మనస్సు ఎసరులాగ మసలు తుంటుంది. జూడ్ మృత్యుశయ్యపై నుండి

"Let the day perish wherein I was born, and the night in which it was said, there is a man child concieved." "Let that day be darkness; let not God regard it from above, neither let the light shine upon it. Lo, let that night be solitary, let no joyful voice come therein."

"Why died I not from the womb? Why did I not give up the ghost when I came out of the belly? ....for now should I have lain still and been quiet. I should have slept: then had I been at rest!" [66]

అని ప్రార్థిస్తూవుంటే ఘోరంగా వుంటుంది. జూడ్ యిలా వుంటే అతని ధర్మపత్ని నడత ఆసందర్భంలో చాలా జుగుప్సా కరంగా వుంటుంది. హార్డీ చిత్రించిన అనుభవం యథార్థమే కావచ్చును. దాన్ని నేను ప్రశ్నించటంలేదు. కాని హార్డీచిత్రించే విధానాన్నే నేను ప్రశ్నిస్తూవున్నాను. నిజానికి షేక్స్పియర్

66. Jude the Obscure, Book VI, Chapter II.

"హామ్లెట్"లో చిత్రించిన 'పెస్సిమిజం' కంటె హార్డీ ఎక్కువ పెస్సిమిజాన్ని సృష్టించ గలిగాడా!

ఇలాంటి ఆస్వాదనధ్వంసకమైన పెసిమిజమ్ "ముఖ్యంగా ఆధునిక యూరపియన్ రచయితల్లో పుష్కలంగావుంది. కవి తన అనుభవాన్ని చిత్రింపగూడదనికాదు. తన అభిప్రాయాలను చెప్పగూడ దనికాదు. చిత్రించే విధానాన్ని నే నెదుర్కొంటున్నాను.

పాఠకుని లీనాలీనావస్థను చెడగొట్టి ఏవగింపజేసేవి ఆధునికుల రచనల్లో చాలా కనిపిస్తున్నాయి. రూపర్టు బ్రూక్ వ్రాసిన "ఛానల్ పాసేజ్" ఒకటి. మన తెలుగులో 'రసినిండిన పుండులో శస్త్రము గ్రుచ్చినట్లు నవ్వితివి'[67] అనేది, "నా, కాయము సర్వమున్ బనసకాయ వలెన్ బులకల్ ఘటిల్లునో'[68] అనే చరణం, "కనులు రెండును బండిచక్రమ్ములయ్యె," అనేది, "మదగజయాన పండుకొనె మాధవ రాధిక వేపమానయై," అనేది పాఠకుణ్ణి చీకాకుపరుస్తాయి. ఇలాంటివి ఎవ్వరికి సహ్యాలు కావు?

మన ప్రబంధకవులకంటే పచ్చిబూతులను ఎవ్వడూ వ్రాయలేదు. అయినా యీ పచ్చి శృంగారవర్ణనలు ముఖ్య ప్రబంధాల్లోనివి పాఠకుని లీనాలీనావస్థను చెడగొట్టటం లేదు.

---

67. వేంకటరాజు 68. వేంకటరాజు

"పతిపాణిపల్లవచ్యుత నీవిబంధన
వ్యగ్రబాలాహస్త వనరుహంబు"[69]

అనేది కాని,

"తొంగలిఱెప్పల తుదలు గైవ్రాలినఁ
గొసరుఁ జూపులయందు మిసిమిదోఁప"[70]

అనేది కాని,

"సహసానఖంపచస్తనదత్తపరిరంభ
మామూలపరిచుంబితాధరోష్ఠము"[71]

అనేది కాని అసభ్యంగా ఉన్నాయా ?

సంభోగానంతరం శయ్యనుంచి లేచే నాయికను వర్ణించి పింగళి సూరన ఎలా ఆనందం కలిగిస్తున్నాడో చూడండి :

---

69. శ్రీనాథుడు 70. జక్కన 71. పెద్దన

ఈ పద్యాలు క్లాసులో చెప్పుకోవటానికి అసభ్యంగా ఉంటాయంటారు. ఔను, ఈపద్యాల్లోని శబ్దజాలాన్ని మామూలు మాటల్లోకి మార్చగూడదు. మార్చకుండా వుండాలనే కవుల అభిప్రాయం. మార్చవచ్చునని కవి హృదయమేని సాధారణపదాల్లోనే వ్రాసి ఉండేవాడు. అప్పుడీ భావాన్ని ఇంకోవిధంగా చిత్రించవలసి ఉండేది.

"అంతఁ గామిని కన్ను లరవిచ్చి సురత సం
క్షుభితవేషము పతి చూడకుండఁ
దనదు చెక్కిలి మొగంబున కడ్డముగఁ జేర్చి
పొరిఁబొరి నది దానఁ బులకితముగఁ
గెంగేల నతని కౌఁగిలి యూఁగి వొడగొంచుఁ
జేలాంచలము పెఱచేతఁ దడవి
తెచ్చి పాలిండ్లమీఁదికిఁ జొనుపుచు నితం
బావృత్తి యరసి రెండవ చెఱంగు
కటితటం బెత్తియెత్తి క్రిందటికిఁ బరపి
లోనుగా దానిపై యంచుతో నమరఁగఁ
బొక్కిలిగదించిపట్టి మూఁపున నరవిరి
వదలుతురు మానుకొనుచు లేవంగఁగడఁగె" 72

తిక్కన రావణునిచేత 'తామ్రచూడలీలాచతురానంగక్రీడా సంగతి నెంగిలికావింపబడిన' రంభను వర్ణించాడు :

"పగరాజు పై వచ్చి బలువిడి బరిభవిం
చినఁ దలంకిన పురశ్రీవిధమున
సమదద్విపము కేళిసలిపినఁ జాల న
లంగిన యుద్యానలక్ష్మికరణి

---

72. ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము. ౫-౫౩.

ఘనలులాయము సొచ్చి తనయిచ్చ నాడినఁ
గలగిన నెత్తమ్మికొలనిభంగి
గడుబెట్టిదపుగాలి సుడిసిన నెఱిదప్పి
తిరిగిన మవ్వంపుఁ దీఁగెమాడ్కి
మున్ను గై సేసి యలవడ్డ చెన్నుదప్పి
యెలమిఁ బ్రియుపాలి కేగెడి లలి యడంగి
వేఱుచందమై యెంతయు విన్ననయ్యె
నసుర గారించి విడిచిన నమ్మృగాక్షి." [73]

ఇంతటితో పూరుకోడు. తరువాత రంభ ఎలా వెళ్ళిందో వర్ణించాడు :

"వెలవెలఁబాఱుచుఁ గొంకుచు
దలరుచు నడఁ దొట్రుపడుచు దలఁకుచుఁ దనలోఁ
బలుకుచు నెడనెడ నిలుచుచు
నలకూబరుకడకు నింతి నలఁగుచుఁ జనియెన్." [74]

దీనివల్ల పాఠకుడు లీనమైపోవటంకాని, పరాఙ్ముఖుడై పోవటంకాని జరుగుతున్నదా ?

కాబట్టి ఆనందప్రదంగా లీనాలీనావస్థను పాఠకుడికి ఏర్పడేటట్లు చెయ్యటానికి కవి తన అనుభూతిని మార్చుకో నవసరం లేదు. అతడు చిత్రించే విధానంలో ఉంటుంది.

73, 74 నిర్వచనోత్తరరామాయణం, ౬_౭౫, ౭౬.

ధ్వని పాఠకునికి లీనాలీనావస్థ కల్పిస్తుం దని ధ్వనివాదుల నమ్మకం. అభినవగుప్తుడుకూడ తల ఊపాడు. అందువల్లనే ధ్వనివాదులు ధ్వని కావ్యాత్మ అన్నారు. శ్రీరంగం శ్రీనివాస రావుగారి 'అభిసారికి కడసారి' అనే పద్యం ధ్వని ప్రధానంగా వుందికదా! దీనికన్న జుగుప్సాకరంగా మరొక రచన వుందా?

ఇంతకూ వాస్తవికభ్రాంతి, అంటే పాఠకునకు తనది తనది కాదు, పరునిది పరునిది కాదు గా కావ్యజగత్తు ఉంటుంది. అయితే కావ్యానుభూతి పాఠకునికి తనదిగా ఎప్పు డుంటుంది? తనది ఔను, కాదు గా ఎప్పు డుంటుంది?

'కావ్యంలో చిత్రింపబడే అనుభూతి పాఠకుడికి సన్నిహితంగా ఉండాలి. అనుభూతిని చిత్రించేశబ్దాలు సన్నిహితంగా ఉండాలి. ఈ విషయాన్నే శబ్దశాసనుడు "స్వస్థానవేషభాషాభిమతా స్సంతో రసప్రలుబ్ధధియః"[75] అని చెప్పాడు. శబ్దాలుగూడ సన్నిహితంగా వుంటే పాఠకుడు త్వరగా లీన మౌతాడు. అందుకనే నేటికవులు వ్యావహారికభాషను వాడుతున్నారు.

తనది ఔను, కాదు అనే స్థితిని కలిగించటానికి కవి పాఠకునకు సన్నిహితంగా చేయబడ్డ తన అనుభూతిని కొంత అద్భుతం కలిగేటట్లు చిత్రిస్తాడు. అంటే అలౌకికవిషయాలను అనుభూతితో జతపరచాలని కాదు. అనుభూతిని చిత్రించే విధానంవల్ల

75. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి.

కొంత చమత్కారం లేక విస్మయం కలిగేటట్లు చేస్తాడు. ఇలాంటి అద్భుతమే లీనాలీనావస్థకు ముఖ్య కారణం. అందుకనే విశ్వనాథుడు అన్నిరసాల్లోనూ అద్భుత ముంటుందన్నాడు.[76] ఈ అద్భుతమే శృంగారాది అన్నిరసాలకూ ముఖ్యం. లేకపోతే సంతోషమో, దుఃఖమో కలుగవచ్చును కాని, ఆనందం కలగటానికి వీల్లేదు. ముఖ్యంగా కరుణరసంలో ఈ అద్భుతం లేకపోతే రసమే కాకపోతుంది. అందుకనే అరిస్టోటల్ విషాదాంత నాటకాన్నిగూర్చి వ్రాస్తూ, ఉత్తమప్రకృతి గల నాయకునిలో అల్పదోష ముండా లన్నాడు (దీన్నే ట్రాజిక్ ఎమర్షియా అంటారు). దీనికి తోడు 'లిరిసిజం' ఉండా లన్నాడు. ప్రాచీన విషాదాంత నాటక కర్తలు ఈ అద్భుతం కోసం అలౌకికత్వం, అంటే 'సూపర్‌నాచురలిజం' ప్రవేశపెట్టేవాళ్ళు. ఆధునికులు ఈ అలౌకికత్వాన్ని విడిచి అద్భుతంకోసం ఏమేమి చేస్తున్నారో నికాల్[77] చక్కగా చూపించాడు. అద్భుతం తరువాత హాస్యానికి కూడా ఈ విస్మయగుణం ఉంది. అద్భుతం చేసే పని కొంతవరకు ఈ హాస్యం చేస్తుంది.

షేక్స్పియర్ తన విషాదాంత నాటకాల్లో ఈ అద్భుతాన్ని హాస్యాన్ని కరుణంతో కలిపాడు కాబట్టే అవి ఆనందప్రదంగా

76. సాహిత్యదర్పణము, 3-వ పరిచ్ఛేదము.

77. Theory of Drama.

ఉన్నాయి, హార్డీ తన 'జూడ్ ది అబ్‌స్క్యూర్'లో ఈపని చెయ్యలేదు. కాబట్టే అది కావ్యం కాకపోయింది. చలంగారి కథల్లో ఈ అద్భుతం లేకపోబట్టే అవి సంతోషప్రదంగా ఉన్నాయి గాని, ఆనంద ప్రదంగా లేవు.

ఇరవయ్యో శతాబ్దిలో ప్రబలిన 'ప్రాబ్లం-ప్లేస్'లో అద్భుతం కొంత ఉంటున్నది. పైగా సిద్ధాంతాలను చర్చించేటప్పుడు చాల వరకు భిన్నమతాలు కూడ చర్చింపబడుతాయి. అందు వల్ల పాఠకుడు విముఖుడు కాడు. దీనికి తోడు హాస్యముంటుంది. షా తన నాటకాల్లో ఈపని చేశాడు. పైగా సిసింద్రీ లాంటి చతురోక్తి ప్రతిచోట తాండవిస్తుంది. అందువల్ల షా నాటకాలు తృప్తికరంగా ఉన్నాయి. ('షా'కు డైనమిక్ విట్ లేకపోతేనా—ఏ మయ్యేవాడో అన్నాడు ఆర్చర్.)

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు 'వేయిపడగ'ల్లో ఇలాంటిది చేయలేదు. ప్రతిచోటా శాస్త్రీయ జ్ఞానలోపం పాఠకుడికి గోచరిస్తుంది. పై గా సామాజిక సమస్యలను చర్చించేటప్పుడు భిన్నాభిప్రాయాలను పాత్రలచేత చర్చింపించరు. ఒకవేళపాత్రలు ఇతర అభిప్రాయాలను ఎత్తుకొన్నా, ఆయా మతాల్లోని దుర్బలాంశాలనే ఎత్తుకుంటాయి. ముఖ్యాంశాలను, వీరు గుర్తించక పోవటంవల్ల గాని, వీరి సిద్ధాంతాన్ని కూలద్రోస్తూ వుంటంవల్ల గాని, ఎత్తుకోరు. అదేపనిగా సనాతన ధర్మాన్నిగూర్చి ఉప

న్యాసాలు బనాయింపిస్తారు. దీనివల్ల సనాతనుడు కాని పాఠకు నికి అసంతృప్తి, పరాఙ్ముఖత్వం కలిగిస్తాయి. పైగా 'షా'కు ఉన్న సర్వతోముఖమైన చతురోక్తి లేదు. అందువల్ల వీరి 'వేయిపడగల'ను సొంతంగా చదివేవాళ్ళుకూడ ఆ. ఏ. సనా తనుడైన పాఠకునికికూడాకలిగేది సంతోషమేకాని ఆనందం కాదు.

X కాగా, కావ్యజగత్తూ, సామాజికజగత్తూ ఒకటే ననీ,సామా జికజగత్తునుంచే కావ్యజగత్తు ఉత్పన్న మవుతున్న దనీ, లౌకిక మార్గాలనే కావ్యజగత్తు నియతంగా ఆనందప్రదంగా చిత్రింప బడుతూవుందనీ, ఇలా చెయ్యటంవల్ల కవి అనుభూతి ఏమాత్రం మార్పు చెందదనీ, తేలుతున్నది.

అయితే కావ్యజగత్తుకు కారణభూతమైన సామాజిక జగత్తు ఎప్పుడూ ఒకటేలాగునఉండదు; మారుతూ వుంటుంది. దీన్ని ఆధ్యాత్మికవాదులు సహితం ఒప్పుకుంటారు. వీరు అంగీకరించే మార్పులో అభివృద్ధి అనేది ఉండదు. ప్రాణి పుట్టి, ఎదిగి, చస్తుంది. అంతేకాని, ప్రాణి తరతరాల్లో వచ్చే పరిణామాన్ని మాత్రంఅంగీకరించదు.ప్రత్యంక్షగా,చారిత్రికంగా కనిపించేదాన్ని ఒప్పుకోక పోవడం రాతిని తన్ని మిధ్య అన్నట్లుగావుంటుంది.

సామాజికానుభూతి మారుతూ వున్నప్పుడు కావ్యాను భూతికూడ మారుతుంది. ఇలా మారటంవల్లనే కావ్యార్థం

అనంతంగా సంపన్న మవుతున్నదని[78] మనవారుకూడ ఒప్పు కున్నారు. అయితే యీమార్పు ఎలా వుంటుందో, సామాజిక జగత్తులోని యీ మార్పునుబట్టి కావ్యజగత్తు ఎలా మారుతూ వుంటుందో మనవారు పరిశీలించలేదు. మొత్తంమీద వీరి దృష్టిలో అర్థం ప్రాతదైనప్పటికీ కావ్యంలోకి వచ్చేటప్పటికి చటుక్కున క్రొత్తదై వూరుకుంటుంది. ఈభావాన్నే ఆనంద వర్ధనుడు చక్కని శ్లోకంలో చెప్పాడు :

"దృష్టపూర్వా అపి హ్యర్థాః కావ్యే రసపరిగ్రహాత్,
సర్వే నవా ఇవాభాన్తి మధుమాస ఇవ ద్రుమాః"

కావ్యజగత్తు ఎలామారుతున్నదో తెలుసుకోవాలంటే, సామాజికజగత్తు ఎలా మారుతున్నదో తెలుసుకోవాలి. సామా జికజగత్తు ఎలా మారుతున్నదో విశదీకరించ గలిగింది నాకు

---

78. "స్వభావో హ్యయం వాచ్యానాం చేతనాచేతనానాం య దవస్థాభేదా ద్దేశభేదా త్కాలభేదా త్స్వాలక్షణ్యం లక్షణభేదా చ్చానంతతా భవతి. తైశ్చ తథా వ్యవస్థితైః సద్భిః ప్రసిద్ధానేకస్వభావానుసరణ రూపయా స్వభావోక్త్యాఽపి తావ దుపనిబధ్యమానైః నిరవధిః కావ్యార్థః సంపద్యతే" (ధ్వన్యాలోకము).

తెలిసినంతవరకు, మార్క్సుమహాశయుడు చెప్పిన చారిత్రక భౌతికసిద్ధాంత మొక్కటే[79].

మార్క్సు చారిత్రిక భౌతిక సిద్ధాంతం, ప్రకారం, సమాజం లోని ఆర్థికఉత్పత్తి సంబంధాలనుబట్టి సమాజం మారుతుంది. ఈ సంబంధాలను పురస్కరించుకొనే, తత్వం, శాస్త్రం, నీతి, ధర్మం, చట్టం, కళ, భావం, ఉద్రేకాలు ఏర్పడుతాయి. ఇలా ఏర్పడిన వీటివల్ల కొంతవరకే ఉత్పత్తిసంబంధాలు మారుతాయి.

---

79. చారిత్రిక భౌతిక సిద్ధాంతానికీ, కావ్యజగత్తుకూ సంబంధం లేదని ఫారల్ తన Note on Literary Criticism అనే పుస్తకంలోనూ, ఎడ్మండ్ విల్సన్ Marxism and Literature అనే వ్యాసంలోనూ వ్రాశారు. పైగా మార్క్సు దీన్ని చెప్పాడని అతని Critique of Political Economy అనే పుస్తకం పీఠికలోనుంచి యీ క్రిందివాక్యాన్ని ఉదాహరిస్తున్నారు : "It is well known that certain periods of highest development of art stand in no direct connection with the general development of society, nor with the material basis and the skeleton structure of its organisation."

ఇది మార్క్సుభావాన్ని అర్థంచేసుకోకపోవటమే. అర్థంచేసుకొంటే మార్క్సుభావానికి ఉద్దేశపూర్వకంగా అపార్థం కల్పించటమే. ఎందుకంటే వారు పేర్కొన్న పీఠికలోనే మార్క్సు ఇలా వ్రాశాడు :

"But the difficulty is not in grasping the idea that Greek art, and epos are bound up with certain forms of social development. It rather lies in understanding why they still constitute with us as a source of aesthetic enjoyment and in certain respects prevail as the standard and model beyond attainment."

కాని చాలవరకు ఉత్పత్తి సంబంధాలే మార్పునునిర్ణయిస్తాయి.[80] ఉత్పత్తిసంబంధాలను నిర్ణయించేది, చాలవరకు ఉత్పత్తిసాధనాలు. ఉత్పత్తిసాధనాలు యుగయుగంలోను ఒకే మాదిరిగా ఉండవు. ఆర్థికఆవశ్యకంవల్ల మారుతాయి.

ఉత్పత్తిసంబంధాలనుబట్టి వర్గాలు ఏర్పడుతాయి. నూతన ఉత్పత్తిసాధనాలతో వర్గాల సంబంధాలు మారుతాయి. నూతన ఉత్పత్తిసాధనాలు ఎందుకొస్తాయి? అనేప్రశ్న వస్తుంది మొదట ఏ ఉత్పత్తిసాధనాలుంటాయో అవి పోనుపోను ఫలప్రదం కావు. ప్రజ కంతకూ పోషకములు కావు. కాబట్టి జీవయాత్ర అవిచ్ఛిన్నంగా సాగించటానికి క్రొత్త క్రొత్త ఉత్పత్తి సాధనాలను మానవుడు సృష్టించుకోవలసివస్తుంది. అంటే పూర్వమున్న ఉత్పత్తిసాధనాలు ఉత్పత్తి నిర్విఘ్నంగా సాగటానికి అడ్డు తగులుతాయి. అందువల్ల నూతన ఉత్పత్తిసాధనాలు మానవుడు ఉపయోగించవలసి వస్తుంది.

---

80. "The political, legal, philosphical, religious, literary and artistic development rests upon the economic. But they all react upon one another and upon the economic basis. It is not the case that the economic situation is the sole cause and everything else only a passive effact. There is a reoiprocal interaction with a fundamental economic necessity which in the last instance always asserts itself."

Engels, Letter to Starkenburg.

ఉదాహరణపూర్వకంగా చెబితే ఇప్పుడు చెప్పినవిషయం తేలిగ్గా తెలుస్తుంది. ఒక అడవిలో కొంతమంది మనుష్యులున్నా రనుకోండి. వారికి ఉత్పత్తిసాధనం విల్లుకాని, ఈటెకాని ఉన్న దనుకోండి. ఈ విల్లును, ఈటెను ఉపయోగించి జంతువులను చంపి ఆ మాంసంతో జీవయాత్ర చేస్తూవుంటారు. నిత్యమూ యిలా జంతువుల్ని చంపి తింటూవుంటే, ఆ జంతువులు ఎంతకాల మొస్తాయి? అవి అభివృద్ధి అవుతూ వున్నా యనుకున్నా, మనుష్యులుకూడ అభివృద్ధి అవుతూ వుంటారు. అందువల్ల కొంతకాలానికి జంతువులు అయిపోతాయి. అలాంటప్పుడు ఏం చేస్తారు? కొత్త సాధనాలను వెదుకుతారు. ఈ వెతకటమనేది తీరా జంతువులన్నీ అయిపోయిం తరువాతనే జరగాలన్న నియమం ఉండ నక్కరలేదు. వారి జీవితానుభూతిలోనే కొత్త సాధనాలు లభిస్తాయి. కాయలు, పండ్లు, ధాన్యం వల్లకూడ బ్రతుకవచ్చునని తోస్తుంది. చెట్లూ పైరూ పెంచటానికి నాగలి పనికివస్తుం దని కనుగొంటారు. ఈ నాగలి ఎప్పుడు అమల్లోకి వస్తుందంటే వేటవల్ల భుక్తి గడవకపోవాలి. అప్పుడే నాగలి ఉత్పత్తిసాధన మవుతుంది. నాగలి ఎప్పుడు ఉత్పత్తిసాధనమైందో అప్పుడే సమాజంలోని సంబంధాలు మారుతాయి. గ్రామజీవనం వస్తుంది.

ఇలా ఉత్పత్తిసంబంధాలనుబట్టి సమాజం పరిణామం చెందుతుందనీ, ఉత్పత్తిసాధనాలు ఎవరిపరంగా ఉంటాయో వారు

పాలకవర్గంగా ఉంటారనీ, పాలకవర్గానికి అనుగుణంగా అభిరుచి, శాస్త్రం, కళ, నీతి, ధర్మం, తత్త్వం, ఆదర్శం, భావన వుంటా యనీ, యంత్రం బాగా అభివృద్ధిచెంది, ఉత్పత్తిసాగక ఉత్పత్తి సాధనాలు సమాజపరం చెయ్యబడతా యనీ మార్క్సు చారిత్రికంగా నిరూపించాడు. ఉత్పత్తిసాధనాలు సమాజపరం చెయ్యబడి 'కమ్యూనిజం' వచ్చింతరువాత ఎలా మార్పు చెందుతుందంటే తన కాపైన తెలియ దన్నాడు.

ఈ పరిణామాన్ని బట్టి సామాజిక దశలను ఈ విధంగా విభజించాడు :

(౧) ఆదిమ కమ్యూనిస్టు సమాజం, (౨) జమీందారీ సమాజం, (౩) కాపిటలిస్టు సమాజం, (౪) కమ్యూనిస్టు సమాజం.

మనం సామాజిక జగత్తుతో కావ్యజగత్తు ఎలా మారు తున్నదో పరిశీలింతాము. ముఖ్యమైన విషయాలను టూకీగా పరిశీలిద్దాము.

అడవుల్లోను, కొండల్లోను, మృగప్రాయంగా తిరిగే మానవుడు క్రూరమృగాల బాధనుంచి తప్పించుకోటానికి, గుమిగూడి వేటాడి ఆహారాన్ని సంపాదించుకోటానికి సామాజికజీవి కావలసి వచ్చింది. ఇలాంటి మొదటిదశను ఆదిమ కమ్యూనిస్టుసమాజ మన్నారు.

ఈ దశలో ఎచ్చులొచ్చు భావం లేక, అంతా సమంగా ఉండేవాళ్ళు. స్త్రీపురుష న్యూనతాధిక్యాలు లేవు. ఈదశలో ఈటె, విల్లు ఉత్పత్తిసాధనాలు.

మానవుడు సామాజిక జీవి కావలసి వచ్చినప్పుడు భాష కావలసివచ్చింది. అప్పటి జీవితంలో ప్రకృతి విచిత్రంగా కని పించేది. అప్పుడప్పుడు తెగలమధ్య పోరాటాలు వస్తుండేవి. లిపి ఇంకా ఏర్పడలేదు. ఇలాంటి సామాజిక జగత్తువల్ల గేయాలు బయలుదేరాయి. ఈ గేయాలు నిరాడంబరంగాను, శబ్దాలం కారబహుళంగానూ ఉండేవి. ప్రకృతివర్ణనలు, తెగల్లోని పోరా టాలు గేయాల్లోని విషయాలుగా ఉండేవి. ఈ గేయాలను తరచు ఒక తెగ కాని, ఇంతమంది వ్యక్తులు కలసి గాని వ్రాసే వాళ్ళు. ఈగేయాలే ఆకాలంలోని చరిత్ర, శాస్త్రం, కవిత్వం.

క్రమేణా వన్యమృగాలు తగ్గి వ్యవసాయపద్ధతి తెలిసేటప్ప టికి గ్రామజీవనం ఏర్పడింది. వ్యవసాయంతో కులవిభజన జరగ వలసి వచ్చింది. కొందరు వ్యవసాయంచేస్తే, కొందరు వన్య మృగాలనుంచి పంటలను కాపాడితే, కొందరు ఇతర కార్యా లను చక్కబెట్టవలసి వచ్చింది. ఈ వ్యాపారాలన్నీ సరిగా నడవటానికి నాయకుడు కావలసి వచ్చాడు. అంటే వ్యక్తి గతంగా ఆస్తి ఏర్పడటం జరిగింది. దీనివల్ల కుటుంబజీవనం ఏర్ప డింది.

వ్యవసాయం అభివృద్ధి చెందేటప్పటికి రాజులు బయలు దేరారు. ఈ రాజులు దేవునితో సమానులయ్యారు. భూమికి రాజు అధికారాయ్యాడు. కొందరు సైనికులయ్యారు. కొందరు వణిజులయ్యారు. కొందరు తతిమ్మావృత్తులు అవలంభించారు. ఈ సామాజిక వ్యవస్థను నిలబెట్టటానికి మత ప్రచారకులు కావలసివచ్చారు. అప్పటికి వర్ణాలు స్థిరపడిపోలేదు. వృణుధాతువు నుంచి వచ్చిన యీ వర్ణ శబ్దమే ఈ అర్థాన్ని బోధిస్తూవుంది.

ఈ దశలో తీరిక ఉన్నదీ, అధికార మున్నదీ బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకే. నీతి, ధర్మం, భావాలు, సిద్ధాంతాలు, తత్వం ఈ ఇరువురికి అనుకూలంగా వుంటాయి. పైగా ఈరోజుల్లో శాస్త్రాంకురాలు రేకెత్తాయి. అయితే యివి కవిత్వాన్నుంచి విడివడలేదు. ఈ దశలోనే వేదాలు. ఇవే అప్పటికవిత్వం, శాస్త్రం, చరిత్ర, తత్వం.

వ్యవసాయం బాగా అభివృద్ధిచెంది వర్ణవ్యవస్థ పూర్తిగా నాటుకుపోయింది. రాజు నిరంకుశుడయ్యాడు. బ్రాహ్మణుడు, "ఈ అధికారం నీకు పరమేశ్వరుడు ప్రసాదించాడు. చాతుర్వర్ణ్యం నీవు కాపాడాలి," అన్నాడు. నిజమే నన్నాడు రాజు. "ఆవిషయం నాకు పుట్టకపూర్వమే తెలిసింది. పూర్వజన్మంలో కూడ నేను రాజునే," అన్నాడు. "రైతులకుమిగిలే ఫల సాయం యావత్తూ కోశానికిచేరాలి. శ్రుతిస్మృత్యర్థం వినియోగింపబడుతుంది," అన్నాడు.

దీనితో క్షత్రియ బ్రాహ్మణుల అధికారం సర్వతోముఖమై పోయింది. రాజ్యాలమధ్య పోరాటాలు విజృంభించాయి. లిపి ఏర్పడింది. శాస్త్రాలు అభివృద్ధిచెంది కవిత్వాన్నుంచి విడివడ్డాయి. ఆ రోజుల్లో తీరిక ఉన్నది బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకే అని చెప్పాం. అధికారం కూడ వీరిద్దరి చేతుల్లో ఉంటంనల్ల శాస్త్రం, కళ, తత్త్వం, భావాలు, నీతి నియమాలు వీరివే. కవిత్వంలోకి వీరే ఎక్కారు.

ఈ యుగంలో 'మైథాలజీ' అభివృద్ధి చెందింది. కవిభావన మహోత్తరరూపం తాల్చి కదనుత్రొక్కింది. రాజనాలు రాలాయి. ఫలితంగా పురాణేతిహాసాలు బయలుదేరాయి. సాహిత్య చరిత్రలో ఇది స్వర్ణయుగం. పడమటినుంచి హోమర్ ప్రభృతులు, తూర్పునుండి వాల్మీకిప్రభృతులు అమరగానం చేశారు. ఈ గానసుధాస్రవంతులు నిత్యనూతనములై, అవ్యయములై నేటికీ మంద్రధ్వనాలు వెదజల్లుతున్నాయి. హృదయంలేని శాస్త్రకారులచేత సహితం శిరఃకంపన చేయిస్తున్నాయి.

జమీందారీ ఆర్థికవిధానం హెచ్చినకొలదీ రాజుల అధికారం హెచ్చింది. బ్రాహ్మణుని అధికారం క్షత్రియుల అధికారానికి లోబడింది. రాజులచర్యలు, జీవనం, నీతి, సిద్ధాంతం ప్రజలకు ఆదర్శప్రాయా లయ్యాయి. వెనకటి ధర్మపన్నాలు విడిచి పెట్టారు. ఇలాంటి పరిస్థితుల్లో కావ్యాలు బయలుదేరాయి.

లో నాయకులు రాజులే. ఈ దశలో వృత్తివిభాగాలు పూర్ణంగా ఏర్పడటంవల్ల నాటకాలు బయలుదేరాయి. ఈ టకాలూ, కావ్యాలూ పూర్వధర్మాన్ని, మతాన్ని తిరస్క-చాయి. ఆ రోజుల్లోని సనాతనులు "కావ్యాలా పాంశ్చ ర్జయేత్," అనీ, నాటకాలు ఆడకూడ దనీ అన్నారు. సులోకూడ ఇదే జరిగింది. ప్లేటో తన ప్రజారాజ్యంలోనుంచి ని తరిమివేస్తా నన్నాడు.[81]

జమీందారీ చివరిదశలో వచనం బయలుదేరింది. అయితే యా వచనం ఆ రోజుల్లో చాలవరకు పద్యంలాగానే ఉండేది. కాదంబరి, హర్షచరిత్రలు చూస్తే ఈ విషయం తేలుతుంది.

రైతులకు మిగిలే ఫలసాయం (Surplus produce) మూవత్తూ రాజులు అపహరించి ఉత్పత్తి అభివృద్ధికోసం వినియోగించక, భోగాలకు, యుద్ధాలకు, తమ సొంతపనులకు వినియోగించటంవల్ల రైతుల పని ఇరుకున పడింది. భూమి ఇంకా ఎక్కువ ఫలప్రదమైతేనేగాని రైతులు మొదలైనవారికి జీవనోపాధి గడవకొచ్చింది. భూమివల్ల ఇంకా ఎక్కువ ఆదాయం వచ్చే అవకాశాలు లేకపోయాయి.

ఈ ఆవశ్యకంవల్ల యంత్రాలు బయలుదేరాయి. యంత్రాల వల్ల పట్టణాలు బయలుదేరాయి. రైతులు పట్టణాలకు చేరటం

81. Plato's Republic.

వల్ల రాజులపని సన్నగిల్ల మొదలెట్టింది. యంత్రాలున్న ధనికుల వ్యాపారం సాగకుండ రాజులు అడ్డుపడ్డారు. భూమి ఎప్పుడు ముఖ్యమైన ఉత్పత్తిసాధనం కాకపోయిందో, రాజుల అవసరం లేకపోయింది. వారి చర్యలు ఘోరంగా, సామాజిక అభివృద్ధికి ఆటంకంగా కనిపించాయి. స్వాతంత్ర్యం పేరుతో ప్రజా సామాన్యాన్ని వెనక వేసుకుని 'బూర్జువాయిజీ' రాజుల్ని తొలగించివేసింది.

ఈ ఆర్థికవిధానంలోని మార్పువల్ల ప్రజాసామాన్యంయొక్క స్థితిగతులు కొంత బాగుపడ్డాయి. పరస్పర సంబంధాలు డబ్బు లోకి మార్చబడ్డాయి. యంత్రపరిశ్రమలవల్ల స్వేచ్ఛావ్యాపారం, స్వేచ్ఛాజీవనం (అంటే కులవృత్తికి అంటిపెట్టుకొని ఉండాలన్న నియమం పోవటం) కొంత హెచ్చాయి. అహం హెచ్చింది. ఈరోజుల్లో ముద్రణాయంత్రం రావటం ఒకటి, రాకపోకల సౌలభ్యం ఏర్పరచటం ఒకటి, విద్య నిమ్నజాతుల్లోకూడ వ్యాపిం చటం ఒకటీ పరిస్థితుల్ని తలక్రిందులు చేశాయి.

పారిశ్రామిక విప్లవంతోపాటు సాహిత్యరంగంలో 'రొమాం టిక్ రివోల్టు' వచ్చింది. ఈ కవిత్వంలో అహంత నృత్యం చేసింది. సాధారణీకరణం మంటగలుస్తూ వుందని గొథే ఈ సాహిత్యవిప్లవాన్ని తిట్టాడు,[82] కాని నిజానికి ఈ రోగం తరు వాత ప్రబలింది.

---

82. Classicism is health, and Romanticism a disease.

'రొమాంటిక్ రివోల్టు' ఒకవిధంగా చూస్తే విప్లవనిరోధకం, ఒక విధంగా విప్లవకరంగా వుంది. ప్రకృతిదగ్గరికి మళ్ళా వెనక్కు వెళ్లాలనటం, సమాజంకంటే ప్రకృతే ముఖ్యమనటం, విప్లవ నిరోధకంగా వుంది. స్వాతంత్ర్యవాంఛ, 'లిరిసిజం' విప్లవకరంగా వున్నాయి.

ఈ నాగరికత బూర్జువాయిజీ చుట్టూ పెరగటంవల్ల బూర్జువాయిజీ నాయకపాత్ర వహించింది. ఈ బూర్జువా నాగరికతా, సిద్ధాంతాలూ, తత్వాలూ, సాహిత్యంలోకి ఎక్కాయి అచ్చు యంత్రం రావటంవల్ల 'మధ్యతరగతి' వారికి విద్య లభించింది. ఈ పరిస్థితుల్లో వచనం అద్భుతంగా అభివృద్ధి చెందింది. నవల బయలుదేరింది. శాస్త్రజ్ఞానం అభివృద్ధి కావటంవల్లనూ, ఇతర దేశాలతో సంపర్కం ఎక్కువ కావటంవల్లనూ హృదయ సంకుచితత్వం పోయింది.

నాటకం, పద్యం చాలా మారిపోయాయి. నాటకరంగంలో పెద్దమార్పు రావటంవల్ల స్వాభావికత్వం ఎక్కువై పోయింది. పద్యం వెనుకటి బెట్టుసరి మానుకొని తేలికమార్గాలు తొక్కింది. ఆంగ్లసాహిత్యంలో ఈమార్పుకు వర్డ్సువర్తు బీజాలు నాటాడు.

మొదటినుంచీ యంత్రాలు వ్యక్తులపరంగా ఉన్నాయి. కొంతకాలం యంత్రపరిశ్రమలు అభివృద్ధిచెందేటప్పటికి కొత్త పరిస్థితులు ఏర్పడ్డాయి. పరిశ్రమలు బాగా అభివృద్ధిచెందా

లంటె తయారైన సరకులు అమ్ముడుపోతూ ఉండాలి. ఉత్పత్తి ఎక్కువ కావటంవల్ల సరకులకు కొత్తమార్కెట్లు కావలసి వచ్చినవి. అందువల్ల సరకులను అమ్మకోటానికి వలసరాజ్యాలను సంపాదించినా, యంత్రాలు వ్యక్తుల పరంగా ఉండటం వల్లను, ఉత్పత్తిని లాభంకోసం సాగించటం వల్లను, దీనివల్ల పోటీలు రావటంవల్లను తరచు యుద్ధాలు రావటం, ప్రజలకు కొనుగోలుశక్తిపోవటం దీనివల్ల ఉత్పత్తి ఆపటం జరిగింది.

ఇలాంటి పరిస్థితులవల్ల బూర్జువాయిజీకాక తతిమ్మా ప్రజాసామాన్యంలో అసంతృప్తి, ఆకలి హెచ్చుతాయి. మరీదెబ్బతినేది కార్మికులు. వీరికి బ్రతుకుతెరువు కనిపించదు: పైగా యంత్రాల్లో పనిచెయ్యటానికిగాను ముందే విద్యావంతులుగా చెయ్యబడుతారు. కాబట్టి సామాజికవ్యవస్థను ఎలా మారిస్తే, సమాజానికంతకూ శ్రేయస్కరంగా వుంటుందో గ్రహించి, విప్లవం తెచ్చి సోషలిజం స్థాపిస్తారు.

తయారైన సరకులు ప్రపంచంలో మూలమూలలకు ఎలా చేరుతాయో, అన్నిదేశాల కావ్యాలుకూడ చౌకసరకులై అలా మూలమూలలకు చేరుతాయి. అందువల్ల కావ్యజగత్తు విపరీతంగా మారిపోతుంది. పైగా యీ జగత్తును పోషించేది ప్రజాసామాన్యం కాబట్టి ఇది వారి అభిరుచుల కనుగుణంగా వుంటుంది. ఆర్థిక విషమపరిస్థితులవల్ల పాలకవర్గమైన బూర్జువా

యిజీమీద అసంతృప్తి, తిరుగుబాటూ బయలుదేరుతాయి. శాస్త్రజ్ఞానం విపరీతంగా అభివృద్ధికావటంవల్ల మత విశ్వాసం తగ్గిపోతుంది. జీవితంలో నైరాశ్య మెక్కువవుతుంది. తీరిక చాలా తక్కువగా ఉండటంవల్ల స్వల్పకాలంలో చదువుకొనే కావ్యాలు బయలుదేరుతాయి. అంటే కథానిక, నాటికలు బాగా అభివృద్ధి చెందుతాయి.

నవల, కథానిక, నాటకాల ప్రాముఖ్యం హెచ్చుతుంది. వీటిలో సామాన్య ప్రజాజీవితం, బూర్జువాయిజీమీది తిరుగుబాటు, జీవితంలోని నైరాశ్యం, సరకుల వ్యామోహంతో బయలుదేరే కళా వ్యామోహం ప్రతిబింబిస్తాయి. ఎంత తేలిగ్గా ఉన్నా పద్యాన్ని ఆనందించటానికి కొంత తీరిక; దానిద్వారా అభిరుచి సంపాదించాలి. ఇలాంటిది సాధ్యపడదు కాబట్టి మొత్తంమీద పద్యం నశిస్తుంది.

కెమేరా, రేడియో, టెలివిషన్‌లతో సినిమాలు, రేడియో టెలివిషన్‌నాటకాలు బయలుదేరుతాయి. శాస్త్రాలు విపరీతంగా అభివృద్ధి కావటంవల్ల కావ్యజగత్తులో కొత్తశిల్పం, Self-consciousness ఎక్కువగా కనిపిస్తాయి. ఫ్యూచరిజం, సర్రియలిజం, కన్‌స్ట్రక్టివిజం మొదలైనవి బయలుదేరుతాయి.

ఆర్థికరంగంలో ఏర్పడే విషమపరిస్థితి కావ్యజగత్తులో కనిపిస్తుంది. విపరీతమైన మార్పులు త్వరత్వరగా రావటంవల్లను,

కొత్త తరగతి పాఠకులు రంగంలోకి రావటంవల్లను, జాతీయ సంప్రదాయం పరసాహిత్య సంపర్కంవల్ల నశించటం వల్లను ఏది కావ్యజగత్తో, ఏది కావ్యజగత్తు కాదో తెలియని గందరగోళం ఏర్పడుతుంది. విమర్శకు ఒక ప్రమాణం లేకుండా పోతుంది. ఈనాటి మన సాహిత్యాన్ని చూచినా ఇది గోచరిస్తుంది.

సోషలిస్టుప్రభుత్వం ఏర్పడ్డప్పుడు ఉత్పత్తిసాధనాలు సమాజపరం చెయ్యబడుతాయి. అందరికీ సమానమైన ఆర్థికావకాశాలు ఏర్పడుతాయి. ఇలాంటిది ఒకదేశంలోనే కాక ప్రపంచమంతటా జరుగుతుంది.

ఇలాంటి ఆర్థిక పరిస్థితులవల్ల ఉత్పత్తి అవిచ్ఛిన్నంగా సాగుతుంది. కాబట్టి ప్రజాసామాన్యానికి తీరిక ఎక్కువౌతుంది. పాలకవర్గమంటూ ప్రత్యేకంగా ఉండదు. అందువల్ల సమాజజీవితం సాహిత్యంలోకి ఎక్కుతుంది. సమాజం మొత్తాన్ని ఎదుర్కొనే సమస్యలూ అనుభూతీ కావ్యజగత్తులో ప్రతిబింబిస్తాయి. అప్పటి కభివృద్ధి పొందే శాస్త్రాలనుబట్టీ, పాఠకుల మనస్తత్వాన్నిబట్టీ కావ్యజగత్తు ఉంటుంది.

కాబట్టి సమాజంతోపాటు కావ్యజగత్తు మారుతూవుంది. అందువల్ల ఒకదశలో ఉన్న మానవసమాజం పూర్వదశలోని కావ్యజగత్తును అర్థంచేసుకొని ఆనందించాలంటే కష్టసాధ్యం. సామాజికుడు ఏ దశలోని కావ్యాన్ని చదువుతున్నాడో నాటి

సంప్రదాయాన్ని అర్థంచేసుకొని సానుభూతి చూపించగలిగి ఉండాలి. ఇలాంటి చారిత్రికదృష్టి అలవరచుకొనకపోతే వెనకటి కావ్యాలు కావ్యాలుగా కనిపించవు. "సంప్రదాయం, లేక చారిత్రికవిమర్శనం లేకపోతే, ఇతఃపూర్వం మానవుడూ సృష్టించిన కళా కావ్యం ఆనందించటానికి వీల్లేదు. మనం కేవలం వర్తమాన అద్యతనభూతకాలాల్లో నిమగ్నులమై జంతువుల మాదిరిగా ఉంటాము."[83]

ఇలాంటిది లేకపోతే షేక్స్పియర్ నాటకాలను కాని, భారతాన్ని కాని, రెస్టొరేషన్ కామెడీలను కాని, ప్రబంధాలనుకాని, ఆస్వాదించటానికి వీల్లేదు. ఇలాంటి సంప్రదాయాభిజ్ఞత లేకపోవటంవల్లనే ఆధునికులలో చాలమందికి ప్రబంధాలు అసహ్యంగా కనిపించాయి.

ఆధునిక సాహిత్యాన్ని ఆనందించాలన్నా సమాజంలో పెరగాలి; సమాజాన్ని హృదయగతం చేసుకోవాలి. ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో ఉంటూ, పద్ధానుగో శతాబ్దంలో విహరించాలంటే ప్రయోజనంలేదు. ఇదే దోషం శ్రీఉమాకాన్తంగారిలో కనిపిస్తుంది. వీరికి తెలుగంటేనే సానుభూతి తక్కువ. చిన్నప్పటి నుంచీ సంస్కృత వాతావరణంలో పెరగటంవల్ల, ఇప్పటి ఇప్పటి సమాజాన్ని సానుభూతి లేక విస్మరించి పూర్వకాలపు

83 Æ sthetics, P 128

వాతావరణంలోకి కాళ్ళు తేలవేయా లంటారు. ఈ దృష్టి 'నేటికాలపు కవిత్వం' యొక్క ముగింపులోనే కనబడుతుంది. ఏ భారతీయసమ్రాట్టో అవతరి స్తే సాహిత్యం బాగుపడుతుం దట. విషయజ్ఞులకు దీన్ని చూ స్తే నవ్వు వస్తుంది.

ఇంతవరకూ తేలిన విషయాలను సంక్షేపంగా చూదాము. కావ్యజగత్తు సామాజికజగత్తునుంచిఉత్పన్నమయ్యేదే కాని అలౌకిక మైనది కాదు. కావ్యజగత్తులో ఆనందం ప్రధానం; సామాజికజగత్తులోకాదు. సమాజంలో ఎలా ఆనందం కలుగుతుందో, ఆ విధానాల ననుసరించే కవి తన అనుభూతిని మార్పుచెయ్యక చిత్రిస్తాడు. ఇలాంటి కావ్యజగత్తు సామాజికజగత్తుతోపాటే మారుతూవుంటుంది. సామాజికజగత్తునుండి కావ్యజగత్తును వేరుచేసి చూ స్తే, అయోమయంగా, అర్థరహితంగా, మంచీ చెడ్డా లేక, ఎందుకో, ఎందుకో, దేనికో దేనికోగా ఉంటుంది.[84]

---

84. ఈ భావాన్ని G. M. Hopkins యీ పద్యంలో చక్కగా చెప్పాడు:_

"Therefore this masterhood,
This piece of perfect song.
This fault-not-found-with good,
Is neither right nor wrong,
No more than red and blue,
No more than Re and mi,
Or sweet the golden glue,
That's built for by the bee."

వెనుకటి కావ్యజగత్తును అర్థం చేసుకోవాలంటే సంప్రదాయాభిజ్ఞత ఉండాలి. ఇప్పటి కావ్యజగత్తును అర్థం చేసుకొని ఆనందించాలంటే ఇప్పటి సమాజంలో మునిగి తేలుతూ వుండాలి.

దీన్నిబట్టి ఏది కావ్యజగత్తో తేలింది. నేటి పాఠకునికి సంతోషభిన్నమైన ఆనంద మిచ్చేదే కావ్యం. అంటే, నిర్దిష్ట సంతోషమిచ్చినదాన్ని పాఠకుడు కావ్యంగా గ్రహించాలి. ఇది మమ్మటుడన్నట్లు ప్రత్యక్షహృదయ సంవేదనసంవేద్యం. హృదయకుహరంలో ప్రత్యేకప్రయత్నం లేక హత్తుకుపోయేది, హృదయవేదనా సంవిధానంలో మార్పుతెచ్చేది (Psychic values ను మార్చేది) ఉత్తమకావ్యం. వేదనాసంవిధానంలో మార్పు అంటే ఏమిటో చూదాము. ఇదివరకు మనకు విధవా వివాహ మంటే ఏహ్యాభావ ముండే దనుకోండి. కావ్యంలో విధవావివాహాన్నిగూర్చి చిత్రించి అది అవసరమని కవి సూచించటం కాని, చెప్పటంకాని జరుగుతుం దనుకోండి. కావ్యాన్ని చదివింతరువాత కవి చెప్పిన సంస్కారం మనలో కూడ కలగాలి. ఇలా చెయ్యగలిగింది. ఉత్తమకావ్యం.

ఇంతకన్న కావ్యజగత్తుయొక్క న్యూనతాధిక్యాలను నిర్ణయించే పద్ధతి లేదు.

3

ఏసిద్ధాంతాలు ఎలాఉన్నా భాష సామాజిక జీవితావశ్యకం వల్ల, ఉత్పన్నమైంది. ఇలాంటి భాషాదండంనుంచి ఒక ప్రక్క నుంచి సాహిత్యం, రెండో ప్రక్కనుంచి శాస్త్రం ఉత్పన్నమయ్యాయి. అందువల్ల సాహిత్యం, శాస్త్రం రెండూ సామాజిక జీవితాన్నుంచి బాహిరిల్లేవే.

సామాజిక జీవితాన్నుంచి విడదీసి చూస్తే, సాహిత్యానికి శాస్త్రానికి స్థానమే లేదు. అసలు అవి సాహిత్యమో, శాస్త్రమో కూడ తెలియదు.

ప్రకృతిలో మార్పు తేగలిగితేనే శాస్త్రము. తేలేకపోతే శాస్త్రంకాదు. మానవ హృదయవేదనలో మార్పు తేగలిగిందే సాహిత్యం. తేలేనిది సాహిత్యం కాదు. అసలు అలాంటిది ఏమౌతుందో ఎవ్వరూ చెప్పలేరు.

సామాజిక జీవితాన్నుంచి సాహిత్యం వెలువడుతుంది. సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించేవి కేవలం సామాజిక జీవితాలే.

కవులెంత బ్రహ్మదత్త వరప్రసాదులమని గప్పాలు కొట్టుకొని, "దిగిరాను దిగిరాను దివినుండి భువికి," అని గీర్వాణం పోయినా, వ్రాసేది వారి అనుభూతే. ఈ అనుభూతి సమాజం

చేత నిర్ణయింప బడుతుంది. అసలు సంపాదించే అనుభూతి సామాజిక జీవితాన్నుంచే. మానవుడు సమాజంలో లేకపోతే పశుప్రాయుడుగా వుంటాడు. అసలు యిలా బుకాయించను కూడ బుకాయించలేడు.

కవి అనుభూతిని నిర్ణయించే సమాజం, సామాజిక జీవితం ఉత్పత్తి సాధనముల సంబంధముచేత నిర్ణయింపబడుతాయి.

అందువల్ల ఉత్పత్తిసాధనాల సంబంధాలనుబట్టి సమాజం మారుతుంది. సమాజంతో సాహిత్యం, ధర్మం, నీతి మొదలైనవి మారుతాయి.

అసలు ఉత్పత్తిసాధనాలు ఏ వర్గంవారి పరంలో ఉంటాయో కవిత్వం, నీతి, ధర్మం, సత్యం, భావం ఆవర్గానికి సంబంధించినవిగానే వుంటాయి.

అంటే, ఆదిమ కమ్యూనిస్టుసాహిత్యం, జమీందారీ సాహిత్యం, కేపిటలిస్టు సాహిత్యం, సోషలిస్టు సాహిత్యం అని సాహిత్యం సమాజంతోపాటు పరిణామం చెందుతూ వుంటుంది.

"సాహిత్యానికి పరిణామమేమిటి? అసంభవం. ఒక పరిణామ దశలోవున్న సాహిత్యాన్ని మరొక పరిణామదశలో వున్న సామాజికుడు ఆస్వాదించటం ఎలా జరుగుతుంది? కాబట్టి సాహిత్యంలో ఇలా భేదాలుండవు. దేశకాలభేదాలను చంపి

సార్వజనీనకంగా వుంటుంది," అని కొంతమంది అంటారు. ఇది కేవలం నిరాధారం. చారిత్రిక విమర్శనంవల్లను, సంప్రదాయాభిజ్ఞతవల్లనుఇది జరుగుచున్నదే కాని దేశకాలాలకుఅతిక్రమించి ఉంటం లేదు. మన భారతాన్నే తీసికోండి. ఇప్పటి చదువు కున్న వాళ్ళందరూ దీనిని ఆస్వాదించాలి గదా. ఇప్పటి మన కథకులలోనూ, భావకవులలోనూ, భారతాన్ని ఎంతమంది అర్థంచేసికొని ఆనందించ గలిగిన స్థితిలో ఉన్నారు?

కాబట్టి, సాహిత్యమనేది కేవలం సామాజిక జీవితంమీద ఆధారపడుతుంది. ఈ జీవితం మారుతూవుంటుంది; కాబట్టి సాహిత్యంకూడా మారుతూ ఉంటుంది. అసలు మార్పునకు కారణం ఉత్పత్తి సాధనాల సంబంధాలు.

మన దేశంలో, ముఖ్యంగా ఆంధ్రదేశంలో, ఒక పిచ్చివ్యామోహముంది. "నిరంకుశాః కవయః, నిరంకుశాః కవయః," అని గద్దిస్తూ వుంటారు. "మేము భావజీవులం; స్వర్గలోక విహారులం, తుచ్ఛభౌతిక బంధాలు మమ్మును బంధింపవు; కోయిల ఎలా పాడుతుందో, పుష్పాలు ఎలా సుగంధాలను వెదజల్లుతూ వుంటాయో, సముద్రం ఎలా ఘోషిస్తూవుంటుందో, అలాగే మేమూ పాడుతూవుంటాము. ఇది మా స్వాతంత్ర్యం, ఇది మా నైజసిద్ధం,"అంటూవుంటారు. అయితే ఇలాంటి సంధి పలవరింతలు తగ్గిపోయాయనుకోండి.

అసలు ఇది స్వాతంత్ర్య మవుతుందా? ఇంద్రియాలకూ, బుద్ధికీ, అవ్యక్తానికీ, వాసనలకు బద్ధుడై, అవి ఎలా ఆడిస్తే అలా ఆడటం, స్వాతంత్ర్య మవుతుందా ?

ఆవశ్యకాల్ని గుర్తించినవాడే స్వాతంత్ర్యం అనుభవిస్తాడు. గుర్తించనివాడు బానిస అయిపోతాడు.

అయితే మనదేశంలో స్వతంత్రుడు కావాలంటే ఏయే ఆవశ్యకాల్ని గుర్తించాలి? ఏమి చెయ్యాలి?

ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పాలంటే, హిందూదేశంలో ముఖ్యంగా ఆంధ్రదేశంలో సామాజిక జీవితం ఎలా వుంది? ఏయే పరిస్థితులు దీన్ని నిర్ణయిస్తున్నాయి? అనే ప్రశ్నలకు సమాధానం తేల్చుకోవాలి.

మొట్టమొదట గుర్తించవలసిన విషయం బ్రిటిషుసామ్రాజ్య ప్రభుత్వం యంత్రనాగరకంతో హిందూదేశాన్ని ఏలుతూ వుంది. యంత్రోత్పన్నమైన సరకులను ఎగుమతిచేసి హిందూ దేశాన్ని దోచుకోవటమే సామ్రాజ్యవాదుల ముఖ్య ఆదర్శం. దోపిడి బాగా సాగాలంటే, రాకపోకలకు కావలసిన యంత్ర పరికరాలను ప్రవేశపెట్టాలి. హిందూదేశంమీద బ్రిటన్ రాజకీయ అధికారాల్ని చెలాయించాలి.

బ్రిటన్ ఈ పని యిదివరకు చేసింది. ఇప్పుడు చేస్తూవుంది. ఇక ముందుకూడ భారతీయులు దద్దమ్మలై చూస్తూ వూరుకుంటే చేస్తుంది.

సామ్రాజ్య ప్రభుత్వపు దోపిడీవల్ల దేశం పేదరికానికి పాల్ప డింది. స్వదేశ సంస్థానాధిపతుల రాజకీయాధికారాన్ని రాల్చి వేసింది. యంత్రోత్పన్నమైన సరకులతోపాటు విశ్వసాహిత్యాన్ని ఒక సరకుగా దింపింది. మద్రాసు రాజధానిలో రైతువారీ పద్ధతి ప్రవేశపెట్టింది.

వీటిఫలితాలు అన్నీయిన్నీకాదు. దేశంలో స్వయంసంపూ ర్ణంగా, స్వయంప్రకాశంగా ఉన్న గ్రామవ్యవస్థ తలకిందైంది. కులవృత్తులు యథాయథలై కుళ్ళసాగాయి. అంటే, అంతకు పూర్వమున్న జమీందారీ పద్ధతికి కూకటివ్రేళ్ళు తెగాయి. జమీందారీ నాగరకత, తత్త్వం, భావాలు, సిద్ధాంతాలు సాహిత్యం అన్నీ ఒకసారి తల్లక్రిందు లయ్యాయి.

రైతువారీవిధానంవల్ల జమీందారీలుపోయి ఆంధ్రదేశంలో 'మధ్యతరగతి' ఏర్పడింది. ఉన్న పేదరికంలో చదువుకొని రాజ కీయంగా, సాహిత్య విషయకంగా, సామాజికంగా చైతన్యం వహించటానికి తగిన ఆర్థిక సదుపాయాలు ఏర్పడ్డాయి; దేశంలో ప్రవేశించిన ముద్రణాయంత్రం, చవక సరకుగా దిగుమతి అయిన విశ్వసాహిత్యం, వారికి తోడ్పడ్డాయి.

ఫలితంగా జమీందారీ నాగరకముమీద, సాహిత్యంమీద, భాషమీద, ఆదర్శాలమీద తిరుగుబాటువచ్చి, మధ్యతరగతికి ఆనుకూల్యం ఏర్పడింది. భాష వ్యావహారికమైంది. (శిష్ట

వ్యావహారికం మాత్రమే సుమా.) వీరి జీవితమే సాహిత్యం లోకి ఎక్క ప్రారంభించింది. మొట్టమొదటి ఉదాహరణ కన్యాశుల్కం, రెండోది మాలపల్లి; మూడోది రాయప్రోలు సుబ్బారావు, బసవరాజు అప్పారావుగార్ల కావ్యాలు, పద్యాలు. జమీందారీ ఆదర్శాలను వెక్కిరించి కృతకృత్యులైంది ఒక్క కవిరాజు త్రిపురనేని రామస్వామిచౌదరిగారే. ఆంధ్రసాహిత్యంలో ఇప్పుడుకానీ, పూర్వంకానీ, పద్యంలోకానీ, వచనంలో కాని ఎవ్వరూ చెయ్యని, చెయ్యబోని పనిని వీరు భగవద్గీతలో చేశారు. ఆంధ్రకవిత్వం ఎన్నడూ ఎరగని చక్కని 'సెటైర్,' చక్కని హాస్యం వీరివల్ల తెలుగువానికి లభించాయి. గీతా హృదయం బ్రద్దలైంది.

విశ్వసాహిత్యపు సిద్ధాంతాలు చౌకసరకుగా దిగాయని చెప్పాము. వీటిని కొంతమంది మందబుద్ధులు, దేశ కాల పరిస్థితులను గుర్తించకుండా యథాతథంగా తెలుగుదేశంలో కక్కారు. దీనికి భావకవిత్వం, మిస్టిసిజం, సరియైన ఉదాహరణాలు.

ఇవి దేశకాల పాత్రలను తిరస్కరించటంవల్ల ప్రజాదరణం పొందలేకపోయాయి. పైగా చావటానికి వీలులేనిపద్యం చచ్చిపోయింది. అసలు సాహిత్యాభిమానమే చాలా తగ్గిపోయింది.

అసలు ఈ అభిమానానికి కొనసాగింపేదైవుంటే, దాన్ని కొంతమంది కథకులు ప్రసాదించారు.

కొంతమంది రాజకీయ రంగంలోను, సాహిత్య రంగంలోను వెంటనే సోషలిస్టు విప్లవం రావాలంటారు. ఈ మధ్య మొదటి దాన్ని మానుకొని, ప్రజాస్వామిక విప్లవమే రావాలంటున్నారు. సాహిత్యరంగంలో సోషలిస్టు విప్లవం రావాలని వెర్రికేకలు వేస్తున్నారు సంధించినవాళ్లలాగా.

వర్గ సంబంధాలను మనదేశంలో పరిశీలించి చూస్తే, కార్మికుల బలం చాల తక్కువగావుంది. 'మధ్యతరగతి' వారి బలం ఎక్కువగావుంది. అసలు ఏ విప్లవం రావాలన్నా రాజకీయ చైతన్య ముండాలి. ఇలాంటి చైతన్యం 'మధ్యతరగతి'లోనే వుంది—వుంటానికి అవకాశముంది. పరిశ్రమలు బాగా అభివృద్ధి కాలేదు. ఉన్న కొద్దిమంది కార్మికులకుగూడా విద్యాగంధం లేదు.

ఎవరేమి చెప్పినా, అసలు సాహిత్యం చదువుకున్నవాళ్ళకే. అక్షరజ్ఞానమైనా లేనివారికోసం సాహిత్యం వ్రాయ బడదు.

యక్షగానాలు, బుర్రకథలు లాంటివి ఎందుకు వ్రాయగూడదని కొంతమంది ప్రాజ్ఞులు ప్రశ్నిస్తూ వుంటారు. ముద్రణా యంత్రం మూలబడి ఊరుకుంటుందా? మనం వ్రాయటానికి పూనుకోకపోతే మరికొందరిచేత వ్రాయించుకొంటుంది. 'మధ్య

తరగతి.' పైగా కార్మికులకంటె ఎక్కువ డబ్బిస్తుంది. దాన్ని ఎవ్వరాపగలుగుతారు.

పైగా, మనకంటే ముందున్న దేశాల సాహిత్యచరిత్ర విప్పి చూచినా, యక్షగానాల లాంటి జానపదసాహిత్యం మళ్ళీ తల యెత్తలేదు. అసలు ఆ దేశాలలో నిర్బంధవిద్యావిధానం ఉంది.

కాబట్టి మన దేశంలో 'మధ్యతరగతి'కోసం వ్రాయాలి. కార్మికుల జీవితాన్ని చిత్రించవచ్చును. కాని ఆ దృష్టి సోష లిస్టు దృష్టిగా ఉంటానికి వీలులేదు. కేవలం ప్రజాస్వామిక నిష్పన దృష్టిగా వుండాలి. అప్పుడే సాహిత్యం ఆదరింపబడుతుంది. అసలు మనకు సాహిత్యమవుతుంది.

ఈ ఆవశ్యకానికి అనుగుణంగా ఎవడు వ్రాయలేడో వాడు కవి కాడు, ప్రజాదరణాన్ని పొందలేడు. "సోషలిస్టు రాజ్యం వట్టి శూద్ర రాజ్యం," అని కూసే అటువంటివాత కవిత్వం మేలా అవుతుంది? ప్రజలు ఎలా ప్రోత్సహిస్తారు? అతడు సామాన్య వ్యక్తి కంటె ఎలా అధికుడౌతాడు?

మరొక విషయం: ఆర్థిక సౌమ్యస్థితి, సమ్యక్ స్థితి ఏ జాతి కుంటుందో, ఆ జాతి సాహిత్యం మూడు పువ్వులు ఆరుకాయ లుగా వుంటుంది. ఇప్పటి ఆంధ్రసాహిత్యంయొక్క శోచనీయ స్థితికి పేదరికం ఒక ముఖ్యకారణం. పేదరికం పోతేనే సాహి

త్యపు పేదరికం పోతుంది. కాబట్టి ఆంధ్రసాహిత్యం అభివృద్ధి కావాలంటే పేదరికాన్ని పోగొట్టుకోటానికి పాటుపడాలి. అంటే ఉన్న ఆర్థికవిధానాన్ని మార్చాలి. ఇప్పుడు ఆర్థికవిధానాన్ని మార్చివేయటానికి సాహిత్యం పనిచేస్తూవుంటే, బాగుపడటానికి ప్రజాదరణ పొందటానికి పాటుపడుతున్న దన్నమాట !

కాగా తేలిన విషయం : ఇప్పుడు ఏర్పడింది 'మధ్యతరగతి'. రావలసింది ప్రజాస్వామిక విప్లవం. సాహిత్యం ప్రజాస్వామిక విప్లవ దోహదాన్ని కల్పిస్తూ 'మధ్యతరగతి'కోసం వ్రాయబడాలి. అప్పుడు నేటిసాహిత్యపు శోచనీయస్థితి పోతుంది. ఆంధ్రసాహిత్యానికి విశ్వసాహిత్యంలో స్థానం లభిస్తుంది.

"జయతి కవే ర్భారతీ"

మా ప్రచురణలు

కవిరాజు
రామస్వామి చౌదరి

సూతపురాణము

ప్రథమాశ్వాసము	1-8-0
ద్వితీయాశ్వాసము	1-8-0
తృతీయాశ్వాసము	1-0-0
కురుక్షేత్రసంగ్రామము	1-0-0
సూతాశ్రమగీతాలు	0-8-0
ధూర్తమానవా	0-8-0
వివాహవిధి	0-4-0

గోపీచంద్

దేవునిజీవితం	1-0-0
భార్యాల్లోనేవుంది	0-8-0
ఆడమళయాళం	0-6-0

జి. వి. కృష్ణరావు

కావ్యజగత్తు	1-0-0
వర్గసంబధాలు	0-6-0
వరూధిని	0-4-0

రాధాకృష్ణమూర్తి

ఇండియాభవిష్యత్తు	1-0-0

△ అచ్చులో △

గోపీచంద్

సోషలిస్టుఉద్యమచరిత్ర	1-0-0
ప్రజాసాహిత్యం	1-0-0

రాధాకృష్ణమూర్తి

ప్రపంచ[illegible]లు	1-0-0

పి. వి. సుబ్బారావు

రష్యావిప్లవం	1-0-0

జి. వి. కృష్ణరావు

నేటిసాహిత్యం	1-8-0
వాల్మీకి(నాటకం)	1-0-0
యుగసంధ్య సాయంసంధ్య	1-0-0

ఘ. ల. న. శాస్త్రి

శాలివాహన సప్తశతి	2-0-0
శిశుపాలవధము	2-0-0
అచ్యుతరాయచరిత్ర	1-[illegible]-0